

R. Simon

1

ספר כולב

כל בו

דדא כיי כולא כיי

שם ספר זה כל בו. מבואר על כי שמו בקרבנו. והוא ספר כלילת יופי. מלא חכמה ודעת. מבלי שמץ דופי. באין חסרון ומגרעת. בו יתבאר כל מצוה ודין תורה וחוקה. כסוד תורת ד' הרחבה והעמוקה:

הספר היקר הזה הוא מעין נחמן לכל הפוסקים הראשונים והאחרונים ורבים הנה אשר שלטו מי תורתו. והוציא כמה פעמים גלגול ומרוכז חנינותו איזדנן ואינו נמוגל ורבים הנה המשחוקקים ליהנות ומאורו ולשנוע מטונו. לכן הצלנוהו עוד הפעם לנית הדפוס למען יגיל כל קורא ומעיין בו:

ועכשיו הוספנו בו
הגהות והערות
מהרה"ג זאב וואלף לייטער נ"י

ובסופו קונטרס תקנות מועד הארצות
מהגאון מוהר"ר יהושע ולק בר' אלכסנדר הכהן בעל הסמ"ע

שנת המשת אלפים שש מאות ושש
ניו-יורק, נ. י.

צנז' שריג - (3)
(צדד צנז'ן חזקו שריג וחזקו חזונה)

שאלות ותשובות

קי

בראייתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם כל מי שאינו עושה כל מצות השם אינו מתעמף בציצית כגון זה ראוי להוכיחו ולהודיעו שלא נאמר ועשיתם את כל מצות ה' למען תעשו לכם ציצית וראיתם אלא והיה לכם לציצית וראיתם אותו וזכרתם לא הזהיר הכתוב על הציצית על מנת שיעשה כל המצות אלא כדי שיהא לו לזכרון לראותו ואולי יעשה כל המצות כענין שנאמר למען תזכרו ועשיתם ואם עשה כן הרי קיים את כולן ואם קיים מצות ציצית ולא עשה מצות אחרות אינו נענש על הכל ולא עוד אלא שבזמן שלא קיים מצות ציצית ענשו על שאר מצות ואם לא חזר בו כיון שמעיד פניו לזולת ולגלות פנים בתורה ראוי להעבירו ובלבד שלא יעמידו אחר כמו שראינו הגון ושלח צבור ששוחט ובודק ולאחר הבדיקה אינו רוחץ ידיו וזרועו מלכלוך כגון הבחמה ומסריחין בגדיהם אם רוחץ ידיו ומחליף את בגדיו קודם תפלה להתפלל בנקיית אין אתם זקוקין לו אלא להוכיחו שלא יהא מבלל המשניאין שנאמר כל משנאי אהבו מית ואם אינו רוחץ ידיו ולא מחליף בגדיו הצואים קודם התפלה כדי להתפלל בנקיית ראוי להעבירו אכן כל מעשיכם יהיו לשם שמים ואל יהיו תלויין בדבר אחר לא מחמת שנהא ולא מחמת קנאה :

לרב יצחק בן יעקב אלפסי ש"צ שעושה דברים שאינם הגונים כגון שמוציא מפיו דברי נבלות וכיוצא בזה כגון שמרנן בשירי העורב מסתין בידו שלא לעשות כן ואם אינו שומע מסלקין אותו ועליו ועל כמותו נאמר נתנה עלי בקולה על כל שנאתה לרב הא"י ד"ל שלח צבור שיצא עליו שם רע ונחשד באשת איש וראוהו נשים כשרות ונדהה מלהתפלל אחריו אחרי כן הראה עצמו כי עשה תשובה וכו' הוא יושב בתענית כל ימיו ובעת שנחשד החרים על עצמו אם עשה זה המעשה אלא שמתוך דבריו נראה כי היה לו יחוד עמה אמרו מקצת שמתוך להתפלל אחריו ומקצת אמרו שלא יתכן לקבועו ש"צ לעולם :

ויווני ארוננו הגאון האמת תשובה שורת הדין שאין לך דבר שעומד בפני תשובה אלא כל השבים שהקדשו ברוך הוא יודע כי נתחרטו על מה שעברו מן הכעושי וכי שמו אל לבם שלא ישובו עוד לכמותו הוא מוחל להם ובני אדם אף על פי שאינן יודעין הנסתרות ואין להם אלא הגבלות כשעבר זמן הרבה ואין נראה עליו לא בגלוי ולא בסתר דבר שלא כהוגן והלב מאמין בו כי חזר מקבלין אותו כמו שאמרו חכמים וכולן שחזרו מהן אין מקבלין אותן עולמית דברי רבי מאיר רבי יהודה אמר חזרו בהן במטמוניות אין מקבלין אותן בפרהסיא מקבלין אותן איכא דאמר עשו דבריהם במטמוניות מקבלין אותן בפרהסיא אין מקבלין אותן רבי יהושע בן קרחא ורבי שמעון אמר בין כך ובין כך מקבלין אותן משום שנאמר שובו ננים שובבים אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן הלכה כמותו הזוג אבל ביום תענית אין מורידין אותו לפני התיבה בזה לפי שאין פרקי נאה וכבר יצא עליו שם רע בילדותו תשובה שאלה מה שכתוב בדין החזן שאין מסלקי אותו מטמוניות אלא אם כן נמצא בו פסול והבאת על זה ראיו' יפה כתבת ויפה דקדקת ועוד שינינו מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום ואוקימנא בנגמרא מפני חשדא דעכשוו נהגו כל קהלות הקדש למנות אנשים על צרכי צבור לזמן ובהגיע זמנם יצאו אלו ויכנסו אחרים תהיהם וכן לחזן וכן לקופה של צדקה והמאור וכן על המס ושאר דברים הצריכין לצבור אינו

בין שנוטלין שכר עליהן בין שאינן נוטלין ואפי' לא קבעו להם זמן סתמן כפרושן אחר שנהגו בכך והמנהג כהלכה הוא שכל הדברים תלו אותן במנהג ואם מפני החשד כיון שנהגו לבא חליפות נסתלק החשד שכשרי' שברוריו נושאים במשא הרבים ובצרכי הצבור ואחר כך מסתלקין ובאים אחרים תחתיהם אם כן דין ממון חשד אין כאן לכתוב בספר צפנת פענח סופר או מלמד שעשו תנאי עם בעל הבית לכתוב או לקרות וללמד לבנו ואחר כך הם חוזרים בו יד הבעל על עליונה ואם מצא ישכור סופר או מלמד אחר על שכרו ויתן לו כל שכרו משלם ועל התינוק שחלה כך הוא הדין מלמד שחלה אין פוחתין לו וראיה לדבר מעבד עברי שחלה אינו חייב להשלי' אבל התינוק שחלה פסידא דמלמד אם לא היה רגיל להיות חולה דה"ל לאתנוי' כההיא דהשוכר את האומנים וכן פסק רבי יואל ז"ל ודין שני שאם אין המלמד יודע ללמוד על בעל הבית להביא ראיה שלא היה יודע ואם לא יבא ראיה יתן שכרו כדאמרין בפרק מי שמת מי מוציא מיד מי רבי נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה והלכה כרבי נתן מיהו כיון שיש עד אחר שלא יודע לו למלמד לישבע להכחיש העד דכל מקום שישנים מחייבין ממון אחד מהייב אותו שבועה וישבע ויכחיש העד וימול דומיא דעד אחד מעיר שהיא פרועה דנשבעת ונוטלת האומר לחבירו ללמוד את בן חבירי תורה חייב אפילו לא קנו מינה מדין שוכר את הפועל כדיון פועל שמתחייב בלא קנין ודין פועל ומלמד הכל אחד וכל שכן ללמוד את בני מלמד שהתחיל ללמוד ואמר לו בעל הבית לך מעמדי איני חפץ בה ונתרצה המלמד ושוב חזר בו בעל הבית ורצה לעכבו והמלמד אמר משמתלת לי שעבודי איני רוצה ללמד לך יותר תשובה דלא נמחל שעבודו כדאמריה וראיתו מפיק דקדושין דפריך גבי עבד עברי גופו קניו אלא דלא זכי לנפשיה כדאמריה בעלמא והוא הדין כנדרון זה דטרמינן לפועל לעבד עברי ועוד כתב דכיון ששכרו נתחייב לו לא כל הימנו לאב למחול שעבודו דאין זכין לקטן ואין מחייבין לו וראיתו מתוספות דכתובות כתבו לזאת בת אשתו ומכרה לו לא כל הימנו שזכין לקטן ואין חבין לו ועוד ראיה מתוספות דכתובות הפוסק מעות לבתו קטנה ופשט לה הרגל כופין אותו ליתן שזכין לקטן ואין חבין לו ותשובה זו השיב לפי דברי הר"ם ולפי דברי רבינו יואל ורבינו אבי העזרי שפסקו שמלמד לא חשיב כפועל דאפילו בחצי היום חוזר ואינו אלא כדבר האכר חשיב ולא כל הימנו לחזור בו תשובה עשרה תלמידים ששכרו מלמד ונתחייבו ליתן עשרה למרין בין ילמדו בין לא ילמדו וקבל אחר כן תלמידים אחרים ואחר כך נסתלק אחד מהם ואמר כי לא היה רוצה לישב לפניו ולא היה מחוייב לפרעו כי בלא ישיבתו יש לו יותר מ"י למרין והרב טוען דמ"ט הוא נתחייב ליתן לו שכרו בין ילמדו בין לא ילמדו הדין עם הרב שהרי נראה מתוך השאלה שיש לו רשות להוסיף תלמידים וכיון שכן נתחייב האחד ואלו שנתוספו אינן פטורין ועוד דכיון שהתנה זה שאם לא יצא שם שיהא חייב לתת הסך ההוא ודאי אף בשישים אחרים קאמר דאי לא ליחייב עצמו אלא בשאינו מוצא אחרים למה היה צרי' לתנאו אלא ודאי דרשינן לישנא יתירה דקיימא לן כרבי עקיבא בסוף פ' יש נוטלין ועוד שאינו יכול לשים תחתיו אחר כמו בעלמא כי הוא צרי' מאחר למרוח יותר שזה מכין וזה אינו

יבר
ליו
דע
וכל
זוא
אם
על
לום
פי
בית
רים
לוגי
וכנ'
זש
עוי
רים
זשו
ותי
ג
ליה
קיץ
ביא
להו
מים
רים
רים
להם
זחת
ורים
לו
דתי
חיר
יברי
שיך
העם
זרים
לא
ראל
ופמי
אצל
דוד
על
עמד
ראוי
אינו
אף
צבור
ן בו
ואם
זרים
אינו
תוב

יד יבוא חכם אחר בו. אפילו חכם הראשון זקן ממנו, כן משמע בפסקי מהר"א [מרומת הדשן מ"ב סימן קת] וכן כחוב בדרכי משה [ואם י:] זו אפילו מקפח קצת. כגון בשכר חופות וקידושין, וכן כחוב בפסקי מהר"א [מרומת הדשן שם וז"ל, ואי משום דיש קפוח פרנסה דנדר ממזמז הפרס שפול לים המנהיגים מניטין וחליטה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכהאי גוונא כמה טלדקי, על קבול פרס זה אנו צושים, הגה [ז] [לד] [ט] רב היושב צעיר ולומד לרבים יד יכול חכם (ט) אחר לזה וללמוד גם כן שם זו [לח] אפילו (ט) מקפח קצת (ט) פרנסת הראשון כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונטול פרס מהם על זה אפילו הכי יכול השני לזה לדור שם ולהחזיק רצונם בכל דבר כמו הראשון אם הוא גדול וראוי לכך [ז] אצל

אם זה חכם אכסנאי לעיר אין לו לקפח שכר הרב הדור שם לעשות חופות וקידושין ולשולל השכר הבא מהם הואיל והוא פרס הרב הדור שם [ז] אצל מומר (ט) לעשות המופה ולתמ השכר לרב הקבוע (ט) וכן מומר לו לדון בין שני צעירי דינין שצעיר הנחש לפניו לדון דלמלא הרב שצעיר אין ממונע להם [ל] [ט] אצל אין לו להורות אסור והיתר או לדרוש לנהוג שררה באחרים דמצריה [ל] [ט] מי שהחזיק לרב צעיר אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה אין להוריו מגדולתו אף על פי שזה לשם אחר גדול ממנו. ד [לח] אפילו זנו וכן זנו לעולם קודמים לאחרים כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (ט) ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב או שמונהג לבחור בני שירלו הרשום בידם [ל] [ט] אצל כל שקבלו הקהל עליהם [ז] וכל שכן אם עשו (ט) צלון השררה אין לשום גדול בעולם להשמר עליו ולהוריו: L

רמז א. לשון הרמב"ם נפקא ח' מהלכות תלמוד מורה [נלכה ט:] ג. מהא דרבי אלעזר ברבי שמעון, צבא מליעא דף פ"ד ע"ג:

ציונים לרמ"א עם ציונים מהר"ך

ט. תשובת מהר"י ווייל סימן קנ"א ומהר"א בפסקיו [מרומת הדשן מ"ב] סימן קכ"ח [מהר"י דוד שפירא, הובא שם סימן קמ] ע"ש תשובת הגדולים: ז. מהר"ק סוף שורש [ק"ע] [קסט]: יא. שם, ומהר"ד בהן בתשובה כ"ב [גימ יח הדו ט]: יב. ריב"ש סימן רע"א [מדיה שנית, וכדאמר רבי יהושע בן פתיח במנחות קט, ט]: יג. רמב"ם פרק א' מהלכות מלכים [נלכה ז]; הנהוג מיימיו שם אף על פי: יד. כל בו [נפוי"ט דף קי ע"א] כשם שלמה, והיא נבואה מהרשב"א [סימן רפג]: טו. שם בריב"ש:

הלכות תלמוד תורה

סימן רמז

שחייב כל אדם בתלמוד תורה והיאך לומדים בשכר, ובו כ"ו סעיפים:

א. כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים [ב] בין בחור בין ערך [חם למהר"ק"ש] סוף הסימן ועיין דיני מלמד מן משפט סימן של"ד [סעיף ד וענך להם שם וסימן של"ה: כשיש טיול מורה ממזמז חקרין ספרים מיני אדם להשלי, ואם יפחמו משלם השאל הפחת ונר"ך לתם משכון על זה, עיין תשובת הרא"ש סוף כלל ז"ג:

ביאור הגר"א

כל שהוא בקרב ישראל בנו עומד תחתיו. ובתוספתא דשקלים [פ"ב הלכה טו] שכל הקודם בנחלה קודם לשררה ובלבד שיהא [מקום] [כמהג] אבותיו. וכן בפרק י"ב דכחובות [ק"ג ז'] שבעין בני חכם, גמליאל כו', צריכא למימר כו'. וזהו שכתב [הרמ"א] כל זמן כו': [לט] אב"ז כ"ז כו'. כמו שכתוב בפרק ד' דברכות [כ"ח א'] מעלין בקדש כו' מאן דלכש מדא כו', ובפרק קמא דסנהדרין [ה' ז'] משום כבודו דרבה בר חנא אע"ג שרב גדול ממנו, כיון שירד רבה בר חנא קודם לו לבלב: [מ] וכל שכן אם עשו כו'. כמו שכתוב בסנהדרין שם [עמוד א'] דהכא שבט כו', ופירש רש"י [שם ד"ה שרריה] שהיה לו הרמנא ממלך פרס, לפיכך הוא גדול מהנשיא שארץ ישראל. ועיין רש"י בהוריות י"א ב' ד"ה א"ל הרי כו'. ועיין חו"מ סוף סימן ג' [בהגות]: רמז [א] [סעיף א] כ"ז בין כו'. פרק ג' דינא [ל"ה ז'] תנו רבנן עני כו': [ב] בין בחור כו'. כמו שכתוב בפרק ט' דשבת [פ"ג ז'] לעולם לא ימנע [אדם] את עצמו כו'. ועיין לעיל לרמ"א רמ"ה סעיף ה', ועיין לקמן סעיף ג':

[לד] [הגה] רב כו'. כנוכר לעיל בשר"ע: [לה] אפילו מקפח בו, עיין ש"ך [ס"ק טו]: [לו] אב"ז אין לו הורות כו'. כמו שכתוב [עירובין ז"ד ז'] [ב] [ז] חולין [ג"ג ז'] אחריה דשמואל היה ולא רצה רב להורות שם, וכן כמה עובדי: [לז] פי שהחזיק בו, כמו שכתוב בירושלמי סוף הוריות אילין דבר פוי ודרכי הושעיא הוו עלין ושאלין בשלמא דנשיאה בכל יום, והוו אילין דרבי הושעיא עלין קדמוי ונפקין קדמוי, אזלין אינון דבר פוי ואתחנתון לנשיאה, אתון בעון מיעל קדמוי אתון ושאלין לרבי אמר, אמר להו רבי אמר והקמת את המשכן כמשפטו [שמות לו, ז], וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה להנתן בצפון יתן בצפון, בדרום יתן בדרום. ואמרו [נבא מליעא פ"ד ע"ב פ"ה ע"א] שלשה ענוותנים כו' בני בחירה כו' אלמא עניויות גדול יחשב להם. ובכתובות פרק י"ב [הלכה ג] בירושלמי אמר רבי הכל הייתי עושה חוץ מה שעשו בני בחירה לקני: [לח] ואפילו בנו כו'. כמו שכתוב בספרי פרשת שופטים [פיסקא קמ] הוא ובניו [דברים יז, כ] שאם מת, בנו עומד תחתיו, ואין לי אלא זה בלבד מניין לכל פוגמי ישראל שבניהן עומדין תחתיהן, תלמוד לומר בקרב ישראל [שם],

הגהות והערות

[יא] מוקן ממהדורא וילגא מר"ל, וכ"ה נחמס סופר שם: [יב] נוסף ממהדורא וילגא חר"ל: [יג] נסמין רל לא חייבי בענין אם הן קודם לקבל משרת הרבנות, ודעניו שם אין להם שייכות למגן אברהם לעיל, וכמו שהובא בפתיח תשובה ס"ק יא, עיי"ש: רפז א) תורת זו נוספה כבוד הדפוסים ממהדורות שאלוניקי ש"כ"ח:

באר היטב

[יא] אחר. אפילו חכם הראשון זקן ממנו, כן משמע בפסקי מהר"א, [ש"ך ס"ק יד]: [יב] פרנסת. כגון בשכר חופות וקידושין, וכן כחוב בפסקי מהר"א [וואי משום דיש] [ב] קפוח פרנסה דנדר ממזמז הפרס מניטין וחליטה והשבעת נשים ושכר ברכת אירוסין ונשואין וכהאי גוונא, על קבלת פרס זה אנו צושים, ונעזר למלוא הימר לרובן והיאך נחזיק אותו כולי האי להחשיבו פרנסה ומתיה לנלמי ישיג אחר נהם, ע"כ. ומשמע דפרס שהוא צהיתר צבור אין לו להאחר לקפח. מיהו כל זה מדינא, אצל מלך המנהג אפשר שיש למחות צוה, עכ"ל הש"ך [פ"ק טו]:

[יא] מקפח קצת פרנסת. [עיין באר היטב [ס"ק יז]. ועיין בתשובות חתם סופר [וי"ד] סימן ר"ל דאין אלו הדברים נאמרים אלא בימיהם שלא קיבלו הרב [בפועל] [בפועל] [א], אלא כל תלמיד חכם הנהיג בני יערו כו', אבל בזמן הזה שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל, ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגיטין וכדומה, אם כן הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל, אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים, ואין בושה כאן על נטילה פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד. וכבר זכה זה הרב בכל רווחי דעבידא דאתי בבבולו, אסור לשום אדם לקפח פרנסתו בזה, והרי זה כגדול ממש, ע"ש באורך: [יב] לעשות החופה ולתת. עיין בתשובות נודע ביהודה תניינא חלק אהע"ז סימן פ"ג שכתב דכבר נהגו הרבנים סלטול בעצמם, ומצד המנהג אין אחר יכול לטורד אף שיתנו השכר לרב הקבוע. וכל זה אם הרב היה שם, אבל כיון שהמתינו עד בא השמש ולא בא, אין להשיגו על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בא בזמנו וגם לא שלח אחר בחריקאון, והרב שרוצה לענוש החכם אכסנאי שסירד קדושין אחר שהמתינו עליו ולא בא, ראוי הוא לענוש על שרוצה לענוש שלא כדת, ע"ש: [יג] ברצון השררה. עיין בחו"מ סימן [ב] [ג] [סעיף ד בהגה] ועיין באורים ותומים שם [אורים ס"ק ג] שצווח ככרוכיא על הרבנים שעושים בלי רשות הצבור, ע"ש:

גליון מהר"א

[ז] [הגה סעיף כב] רב היושב בעיר. עיין [שייך] נסתה הגדולה סימן רמ"ז [הה"ר] [סעיף י"ד]: [ח] [שם] אב"ז מותר לעשות החופה. אצל נהגו שלא לסדר קדושין צלמי רשות רב העיר, תשובות נודע ביהודה מהדורא נחמ"ל חלק

הרבנות כביצאון
מלוא מפתח אהן זיון בשלש
מבין יושאיש

וא"כ קשה מה"ת נימא דלצעורה עדיף מלהרוחה לענין לומר שהוא לעולם.

וצריך לומר משום שרק בלהרוחה שאין לו צורך בעצם לחייבה רק להרויח בעלמא בזה שבכחו לחייבה שתתן לו ע"י הטלת תנאי בגט וכן בנתן מתנה לאחד ע"מ שיוזן נמי הוא להרוחה בעלמא ע"י הטלת תנאי במתנה או במחייב עצמו לזון שלא מצד תנאו אמרינן שאולי אין רצונו להתחייב ולחייב אלא במעט שהוא הפחות ממשמעות לשונו שהוא אף בשעה אחת. אבל בלצעורה שעצם לחייבה הוא צורך שלו שצורך זה כיון ששונאה יש לו כל העת הוי התנאי בסתמא על כל העת לרבא שאין סוכר האומדנא בדעת בניא שמסתפקין כשרוצין לצער אף בכ"ד. ונמצא שאף שלענין אומדנא שוין ללצעורה כמו להרוחה יש ממילא חלוק לענין לעולם דלהרוחה סגי בשעה אחת ובלצעורה בעי כל העת. ור' חסדא ור' אשי פליגי רק מחמת שסברי אומדנא בדעת בניא שמסתפקין לצער אף בכ"ד אף להרא"ש כמו להרשב"א.

76 וא"כ בשוכר פועל שהוא מצד צרכו ואינו התחייבות בעלמא לכרע הוא לכל זמן שיצטרך דבעובדא דידן הוא לעולם. ואף להנה"מ שסובר שטעם הרא"ש שסגי בשעה אחת הוא משום שהוא ספק והמע"ה נמי מוכרח כן דהא צריך לומר לדידיה שמה שהוצרך הרא"ש לזה שלצעורה מיכיון כדהביא בעצמו שסובר כהק"נ בדעת הרא"ש שהיא ודאי אינה מגורשת כשלא הניקה כל העת ולכן הוצרך לזה שלצעורה מיכיון שטעם זה הוא ודאי לכל העת מטעם דבארתי. וגם אולי כיון שלפי התנאי אם הוא להרוחה הוא דין ממון שהמע"ה ואין יכול לתובעה נחשב ממילא נתקיים התנאי ומגורשת ודאי. אך אם הוא לצעורה וספק לנו אם מסתפק בצער כ"ד כדסובר ר' אשי או שרוצה לצעורה בכל העת כרבא אין שייך זה לדין ממון אלא שהוא כשאר תנאי שבגט שספקו לחומרא. ולכן אף שיסבור כהב"י שהוא ספק הוצרך לטעם דלצעורה מיכיון ולא סגי בספקו של הרא"ש בדין הרוחה. עכ"פ גם להנה"מ מוכרחין לומר כדבארתי. וא"כ יודה בשוכר פועל שהוא לכל זמן שיצטרך.

L

ענף ב

ויש להביא עוד ראיה מהא דשואל אדם בטובו לעולם בס"פ השואל שכתבו התוס' בשם הערוך שפי' בטובה שמחזיק השואל להמשאל יכול להשתמש בו לעולם שלכאורה לא מובן כלל דהא כל שואל מחזיק טובה להמשאל כדהקשה הרא"ש על הרי"ף עיי"ש. אך ברי"ף אפשר שכוונתו כהרמב"ם פ"א ה"ה משאלה

וכן מפרש הנ"י דכוונת בטובתך הוא שלא יקפיד על הזמן כשאר משאלין דלכן כיון שהאריך הזמן יותר מסתם שאלה הרי אין גבול וסוף וממילא הוא לעולם והקנין יצטרך באם יחזיר שיוכל ליטלנו בחזרה כמו לפרש"י. אבל בפ"י הערוך שבתוס' א"א לפרש כן דהא מפורש שהוא בעד החזקת הטובה. וצריך לומר שטעמו דסתם משאל הוא עושה לטובת השואל שהיא שאלה בעלמא שאפשר שמשאלו רק על זמן קצר הוא בדין סתם שאלה שלהר"י בתוס' הוא ל' יום עיין בתוס' שבת דף קמ"ח ולרש"י שם ולהרמב"ם בפ"א משאלה ה"ה הוא אף לשעה אחת עד שיתבע המשאל שיחזירנו אבל הכא שהתנה שמשאלו מצד החזקת הטובה שזה הוא לו חליפי תשמיש הכלי א"כ אינה שאלה בעלמא אלא מצד צורכו שהוא בסתמא לכל זמן שישנו הצורך ולכן כיון שהחזקת הטובה לא נפסק והוא לעולם היא גם השאלה לעולם. (ומה שיש לו דין שואל אף שנחשב לו הנאה זו כשכר הוא מטעם שמצד הנאה כזו חוינן שלא נפטר מאונסין דהא בכל שואל אף שלא התנה שמשאלו מחמת זה יש לו הנאה זו ומ"מ חייב ולכן אף בהתנה בפירוש שמשאל מחמת זה אינה חשובה הנאה לענין לפטור מאונסין אבל עכ"פ לענין להחשיב שמשאלו לצורך ודאי הוא צורך) וא"כ חוינן ראיה למה שבארתי שכשנעשה לצורך הוא בסתמא לעולם כל זמן שישנו הצורך. וא"כ גם בשוכר פועל סתם והצורך בו הוא לעולם הוי בסתם שכירות לעולם. ואף התוס' הרא"ש שלא נראה להו פירוש הערוך הוא מטעם שלא סברי באמר לו לשון זה שהשאלה היא בשביל זה כמפורש ברא"ש שלשונו משמע שיעשה לו טובה וישאלנו. ואף במפרש בשביל החזקת טובה נמי אפשר סברי שלשון שאלה מוכיח שאינה לעולם אבל בעצם סברא זו לא פליגי ולכן בפועל גם לדידהו הוא לעולם כ"ז שצריך להפעולה מטעם זה.

והנה יש עוד טעם גדול בפועל ששכרו סתם שהוא לעולם. דהא הרא"ש לא הזכיר כלל לתרץ הוכחות השואל שם בהתשובה שהוא לעולם מהא דנדר ושבועה אין לי עליך שהוא לעולם ומהא שבידין ודברים אין לי עליך הוא לעולם ומהא דיאסרו פירות שבעולם עלי סתם שאסור לעולם שגם הרשב"א הוכיח מזה. דמשמע שלא חש הרא"ש כלל לזה וצריך להבין טעמו. ובנדרים יש מקום לתרץ כהנה"מ שם משום דבנדרים מעייל נפשיה לספיקא וגם שם הוא דוחק דהא גם בהקדש מעייל נפשיה לספיקא כמפורש שם בנה"מ וכתב בתשובתו שגם בהקדש אינו לעולם משום דגם בהקדש הולכין אחר משמעות הפחות שבלשונו

שלכן באומר עשרונות מכיא רק שת לומר שהיותר ממשמעות הפחות אינו כדבארתי וא"כ גם בנדרים לא יאסר יותר ממשמעות הפחות. אך בנדרים כתירוק הר"ן בנדרים דף ד' בד"ה שלא ילפינן נדרים מנזירות סתם הוי דנדר כולל גם נדרי הקדש ובהקדש הו ילפינן נמי מינייהו נדרי איסור דשפי נדרים להדדי. וכ"כ יש לתרץ נמי ד שאני להרא"ש מכל דבר שסתמא אינו דהוקש להקדש למוכח שקדוש לעולם. כתירוק הגמ"ר. דשבועות הובא בט"ז על קושיא דנזירות דרק מה שאוס הוא שלא שעבד עצמו אלא בפחות ול; חפצא עליו וכ"כ יש לתרץ גם מהתחי מחייב עצמו. אבל הרא"ש בשבועות שגם בשבועות סתם הוא לעולם זה מטעם שכתב דאיזה זמן תתן קשה נ לזון שהוא להפחות שאפשר נהי שמנ יום לא קשה דשבועות לא הוקשו ל לחלק מנזירות כתירוק הד"מ שנכון מא יש לה קצבה ל' יום עיי"ש אבל שי אחת ככלל דבר קשה.

ולכן מסתבר שהרא"ש מחלק ב דבר או שלא לעשות. דבלעשות כו סובר דסגי בשעה אחת אבל שלא לעע וטעם גדול יש דהא אף להרא"ש יש ג גם לעולם רק מחמת שגם שעה הלשון הוי יד בעה"ש על התחנותה לעשות ידו על התחנותה דכשרוצו לידע בברור אם יכול לעשות דעשיה לכן כשרוצה לאכול פירות צריך לידע האיסור. וכן יש לפרש ככוונת הרא"ש שלא מסתבר שלא יאסר אלא רגע אח דמ"מ יאסר רק בפחות שמסתבר. א מסתבר בברור להשלים הזמן ברגע אפשר הוא גם על רגע אחד דמ"ש רגע אחד. דשעה לאו דוקא דאותה התוס' גיטין דף ע"ה ד"ה ורמינהו ישנה גם להוכיח ששעה לאו דוקא. מסתבר שיהיה בברור על רגע אחד ממש לא מסתבר בברור על שום ז מזה דאיזה זמן תתן וא"כ איך יוכ כשאינו יודע בברור שהותר לכן הוא וכן כשרוצה לתבוע מאשתו נדר ו

הטן טעם חלק א

סימן עז

בסלוק פועל ומלמד ממשרתו בלא טענה

י"ז טבת תשי"ב.

מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מהר"ר מרדכי פיינחס טייך הגאב"ד עליזאבעט שליט"א.

בדבר הד"ת הנה אחר פס"ד של הב"ד שהיתה ישיבת הב"ד בהסכם שני הצדדים וגם היה בק"ס לציות מה שיצא מהב"ד בין לדין בין לפשר הא ליכא כלל דין שנתחייב לכתוב הטעמים, ובפרט שליכא בזה"ז בכאן ב"ד הנחשב ב"ד גדול. והפס"ד הוא בתקפו ולא אנחנו ולא שום ב"ד אחר יכולין לבטלו. וממילא מחוייבין לשלם לו כפי שיצא מהפס"ד ובפרט שהיה ק"ס גם על הפשר גופא ביחוד. אבל ממכתב כתר"ה ניכר שהוא רק בשביל הבע"ב שלא ירצו לקיים הפס"ד כשלא אכתוב הטעמים לכן אף שיוודע אני שגם כתר"ה בעצמו אית חילא בידו לברר ההלכה שבשבילה עשינו הפשר הזה אחרי שתסולק הנגיעה מאחר שבכל אופן הפס"ד הוא בתוקפו אף אם תשאר הקושיא. מ"מ לרווחא דמלתא אני כותב הטעם בקצור.

7 הנה בלא טענה כלל אין יכולין לסלק אף אם נימא כמו שכתב כתר"ה שהיו צריכין למנותו בכל שנה מכיון שעצם הדין בארתי באורך בתשובה אחת ששוכר פועל סתם הוא לכל הזמן שצריך השוכרו כגון בפעקטארי וכן הוא בישיבה שהוא לכל זמן שיתקיימו. אך שרוצים לבטל זה מצד המנהג שמחדשין המינוי בכל שנה להוכיח מזה שמינוהו רק לשנה, ואין זה הוכחה של כלום כי ידוע שלא אירע שישלוק בלא טענה וא"כ שוברו עמו ובטלה ההוכחה ונשאר כעצם הדין דהוא שכור לעולם. וממילא אף שמנהג בתי ספר של הנכרים שהם מסלקין גם בלא טענה, אינו כלום דיש למיזל בתר מנהג של מקום זה יותר ממנהג המדינה.

ויש ראיה לזה מר"פ המקבל בב"מ שא"ר יוסף בכבל נהיגו דלא יהיבי תיבנא לאריסא ופריד למאי נ"מ ומשני דאי איכא אינש דיהיב עין יפה הוא ולא גמרינן מיניה משמע דרק לאחרים לא גמרינן מיניה אבל הוא עצמו מחוייב ליתן, דאם גם האיש הזה אינו מחוייב ליתן הוה לו לומר דעין יפה הוא ואינו מחוייב שיכול לחזור בו אף באריס זה או כשיקח אריס אחר בסתמא. ואין לומר דהתם שאני משום דמן הדין היה צריך לחלוק בתבן לכן כשנתן ולא קבל עליו מנהג העיר שלא ליתן מחוייב ליתן, דאין לזה שום טעם דהא בעיר זו שנהגו שלא לחלוק בתבן

אינו מחוייב מעיקר הדין כל זמן שלא התנו היפוך המנהג. ולכן משמע דאף מנהג של איש זה לבד מהני לגבי איש זה אף שהוא נגד מנהג המדינה.

ולבד זה מה"ת נימא שגם בזה ינהגו כמנהג בתי ספר הנכרים ולא כמנהג ישראל בהישיבות דמקומות אחרים ובפרט שמנהגם אינו כדין התורה, דמזה שבשעות הלמודים הוא כמו בבתי ספר הנכרים שהוא כדי להמשיך הילדים או מטעמים אחרים, אין ראיה לענין המורים והפועלים שינהגו ג"כ כמותם. וגם לא ברור מנהג בתי ספר של הנכרים דגם הם ברוב ואולי גם בכל הפעמים אין מסלקים בלא טענה ואפשר הם מסלקים על טענות כאלו שב"ד ישראל לא היו חושבין זה לטענות אבל עכ"פ בלא טענה אין מסלקים. ולכן אף שהיו עושין מינוי חדש בכל שנה לא בטלה זכותו שלא יוכלו לסלקו בלא טענה.

ונמצא שהפס"ד שיכולין לסלקו היה רק מצד הטענות שהיה לכתר"ה עליו לכן אם הטענות היו ברורות ולא היה אפשר שיתקנם נמי היה מן הראוי והיורש לפצותו באיזה סך. ומכיון שהטענות לא היו ברורות כ"כ לסלקו משום שהיה אפשר לתקנם שלא יארע עוד שיהיה טענות עליו רק שלא רצה כתר"ה להחזיקו אף אם יבטיח שלהבא לא יהיה עוד טענות עליו, עשינו הפשר לפצותו בסך הט"ו מאות כפי הפס"ד. ומצד שכתר"ה כותב שלא היה בא כח מהבע"ב שאלנו את כתר"ה ואמר שא"צ שיעשוהו לבא כח עתה כי עליו סומכים בכל הענינים של הישיבה וגם ע"ז יסמכו עליו, וזה יכול כתר"ה להסביר להם איך שיבינו שצריך לקיים הפס"ד וגם לומר להם שהפס"ד, הוא בתוקפו ואין שום ב"ד בעולם שיוכלו לשנותו וגם לא הב"ד זה שדנו וממילא בטוח אני שבני ישראל לא יעשו עולה והם כולם צייתי דינא אף אם לא יבינו בשכלם כי יש להם על הב"ד לסמוך שלא קטלי קני באגמא ישבו בדין אלא ב"ד מומחה ולא היה להם שום נגיעה בדבר ויהיה שלום על ישראל.

משה פיינשטיין

סימן עז

בדבר סלוק מורה ומלמד

ט' תמוז תשכ"ב.

מע"כ ידידי מהר"ר דוב גאנסקי שליט"א.

הנה בדבר מחלוקת בין הדירעקטארן ומלמדים ורוצים לסלק מלמד ממשרתו הרי הוא ענין

ידוע ע"י מה א סלקם בלא מנהגים כאלו.

במרדכי ב"ב ו שגם בתוך ונהג נמי הוא הדין דשכנים ו הוה כהתנו. שאף אם הוא ז לילך אחר יע על קיצתן

הפועלים ע"ז לענין שמועיל ו ממוחזק אף ו"ח ט"י של"א מוחזק מאחר כבורר ששינה מ שם.

בפועל בבית א טענה דנתי לעולם ולא להעמידו על ש הוא בעל ה שם ויכולו אין באמנים להביא ראיה

סימני כשרות גם מצד דין ה שלא גרע רש בקידושין גרשיי שהוא כ ה"ה לענין פ"א ממלכים וא"כ כ"ש פירוש שררה בעה"ב רמיה נמצא שאינו ו כשררה על ולקו לכתחלה י ממון שאף משרתו ואם על תוך זמנו

פיינשטיין

עמאם כשקבלם על שנת תשל"ב, שהתחלת הומן הוא בשבוע האחרונה דסוף אלו תשל"א, שלא יהיה להם חזקה, וע"ז דנתי שכיון שמקבלם המנהל על שנה הבאה אין לו להתנות הנאי כזה, אלא להתנות שלא יהיה ראיה מזה שמוחל להם הטענות או שהוא הודאה שלא היו הטענות כלום, רק שאם לא ימצאו חן בעיני המנהל שלא יתקנו אותן הדברים שהיה לו הטענות עליהן ילכו אחר גמר הלמודים דשנת תשל"ב לדין תורה על הטענות תחת ללכת לדין תורה בשנה זו, ומקוה אני שכן יעשו וכן אמרתי להמנהל שבאופן זה יכתוב החווה (הקאנטראקט).

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן לד

רב בבימ"ד שבכתב המנוי שלו נכתב שהוא לזמן מוגבל ובתום הזמן רוצים לסלקו

כ"ה טבת תש"מ
מע"כ ידידי הרה"ג שליט"א שלי וברכה.

76 הגה ברור ופשוט שמי שנתקבל לרב באיזה בהמ"ד וכן ללמד בביהמ"ד איזה שיעורים בין במקרא בין במשניות בין בגמרא בין בהלכה אי אפשר לסלקו לעולם כשליכא עליו טענה ברורה שייסכימו ב"ד של רבנים מומחים, בין מדין שררה בין מדין פועל וכדבארתי באורך באגרות משה חו"מ ח"א סימן ע"ה. ואף כשנתנו לו כתב מינוי וכתוב שם שהוא רק על משך איזה זמן אינו כלום. וכמדומני שבזמן שאני נמצא באמעריקא זה יותר מארבעים שנה לא אירע אף במדינה זו שהמנהלים (הדירעקטארס) יסלקו בעצמם רב ומורה. ולכן ממילא מאחר שנתקבלת לרב בבית הכנסת ולדרוש שם בשבתות וי"ט וגם שלמו שכר אף אם המנהלים החליטו לסלק אינו כלום וחייבין בכל הכבוד שנוהגין לרב ובהשכירות ששלמו וצריכין לשלם בעד כל הזמן שלא שלמו. ואם יש למנהלים איזה טענות צריכין לילך לב"ד המרוצה לשני הצדדין או לב"ד דובל"א, וכשיהיה להם פס"ד שרשאיין לסלקו או יהיה להם רשות לסלקו רק אחר זמן הפס"ד, ועד אז חייבין לשלם גם השכירות ואין סלוקם כלום, אף אם הוא אמת שסלקו. ובבטחוני ששארית ישראל לא יעשו עולה והם צייתי דינא שודאי יקיימו מה שכתבתי, ובפרט כפי שאני מכירך לרב גדול בתורה וביראת שמים ובמדות טובות.

הנני ידידו,

משה פיינשטיין

סימן לה

היתר נדר שאחד נדר לחברו שלא ישתמש באומנות שלמד ממנו לירד לאומנותו

ניסן תשל"ז

מע"כ ידידי הנכבד שליט"א.

בדבר ראובן שלימד את שמעון בחינם אומנות שלו והתנה עמו ששמעון לא יעסוק באומנות זו באופן שיגיע היקף לראובן, והסכים שמעון לתנאי זה ונדר כך ע"ד ראובן, ולאחר זמן הלך שמעון וטען טענות כנגד הפועלים של ראובן ומתוך כך מבקש שיתירו לו נדרו, אם יכול להתירו כל זמן שאין ראובן תובעו לדין.

הנה מכיון שענין נדר זה הוא נוגע לשני בעלי דינים אין זה ענין שאלת איסור והיתר שיכול חכם בעל הוראה לפסוק הדין על פי שאלת הנודר לבד אלא הוא דין תורה כמו דיני ממונות שצריכין שני בעלי הדין לבא לפני הדיין או דייגים שיסמכו עליהם ואחר שיטענו טענותיהן יפסקו כפי הדין ואם הנודר רוצה לעבור צריך מי שהצריכו שידור לילך לאיזה ב"ד שיטלחו להרוצה לעבור הזמנה שיבא לדין ולעכו שלא יעבור על נדרו עד שילך לדין עם המדירו ויפסקו, ואני אין בכחי לעסוק בזה מפני חולשת בריאותי ואיכא ועד הרבנים ואגודת הרבנים והתאחדות הרבנים העוסקים בזה.

ידידו,

משה פיינשטיין

סימן לו

תלמידות שעשו הצגה באופן שההכנסה תהיה לצדקה אם שייכת לבית הספר שלהן

עש"ק החדש וער"ח ניסן תשכ"ד

מע"כ ידידי הנכבד מוה"ר אהרן ראבינאוויץ שליט"א.

בדבר ההצגה שעשו התלמידות שלך כדי שההכנסות ממנה יופרשו לצדקה, ועל פי עצתך הדפיסו בכרטיסים שההכנסה תוקדש לפעילי המחנה התורתי בא"י, ואח"כ נתבקשו לשנות את המטרה ושההכנסה תוקדש לבית הספר שלהן. הנה מאחר שהבית יעקב דאיסטטייד הוא מהמקומות שעובדים בה הפעילים דכאן, וגם ענין הכנסה זו אף שהיא חדשה מ"מ הרי

ידידו,

משה

סימן לו

אם רשאי בן להשגיח בשם אביו כשרות שאביו ממונה עליו

ער"ח אדר תשל"ט

מע"כ ידידי הרב הגאון מוה"ר מ"ש שליט"א.

הנה בדבר אם יש לכתרה רשות ליכ אביך הגר"ש שליט"א במקומות הממונה מהם על השגחת עניני כשרות וכ"ע בזמן שקשה לפגוע מאיזה טעם להיות בעצן הנה לע"ד פשוט שכמו שמצינו במפק ע"א דאמר רבא כל המפקיד על דעת בניו ואין יכולין לומר אין רצוני שיתא פקדוני כמו כן הוא בשמירה דהשגחה דכשרות דא בנים חשובים ויראי הש"ט שראוין להשגיח ז ליכא שום חסרון לענין מעשה ההשגחה לשלח גם לבנו תחתיו, ורק כשהבן עדיין א כהאב יהיה מוכרח האב להיות הכותב והחן בדבר ההשגחה, ואפילו כשהבן כבר געט בעולם יכול לטעון בחיי האב שהשינוי ל רב אחר אולי יהיה עי"ז חלוק למסחרו א אבל כשהאב הוא הכותב והותם שמו מחז לבנו משום שמכירו אינם יכולין למחות. ובכלל כשהרב אינו יכול לפעמים ל רשאי לשלח גם רב אחר ממש שסומך לחתום על דבריו כשאומר שהוא כשר נמי י אבל ככובן שלשלח אחר הוא רק לפרקי טעם גדול על מה שלא היה יכול לבא בעצן בנו הראוי לכך ומאמינו לחתום ע"פ דבריו לשלח בכל עת שרוצה אפילו כשאינו א דאמר רבא, דבעה"ב שהוצרך ולקח את ממונה על ההשגחה היתה דעתו מתחלה ג בניו הרבנים הראויים. ולכן יכול אתה לבא של מר אביך הגר"ש שליט"א ברשותו

חישן משפ"ת חלק 7

ס פ ר

שאלות ותשובות בנימין זאב

(זה נוסח השער מההדפסה הראשונה)

זה הספר נקרא שמו בישראל

בנימין זאב חברו האלוף המר העלוב מהר"ד בנימין
בכה"ר מתתיה ז"ל ונדפס פה וניזיאה רבתי
בבית השר דניאל בומב"ירני מאנוי"דשה
והיה התחלתו יום ה' י"א תשרי
שנת רצ"ט לפ"ק עם
רב העיון:

וכעת יוצא לאור במהדורה מהודרת ובהגהה מדוייקת
ומפני גדלו של הספר החשוב חלקנו אותו לשני כרכים

כרך א' מסימן א' עד סימן ר'

כרך ב' מסימן ר"א עד סימן ת"נ

עיה"ק ירושלים תובב"א

התוספות ומדחינן דהתוספות חולקין עליו אין לעשות כדבריו בהא נחיתנא ובהא סליקנא דקטן פורה כלומר שהוא בתוך י"ג שנה ועדין לא הביא ב' שערות ידועות שאינן גדולות כדי לכוף ראשן לעיקרן שכן הוא השיעו' כמו שפיר"ח לעי' שכתבו התוספות משמו דאין עושין אותו סניף לתפלה ולא לברכת המזון עד שיביא ב' שערות וגם שנים דהיינו י"ג שנה ויום א' ואף כי רבו פתרוני' בדבר זה ראוי לנו להחמיר שלא להצטרף אם לא יהיה בן י"ג שנה ויום א' לפי מה שנראה לע"ד כתבתי מה שמצאתי ומה שנראה לע"ד אני הוא העני בנימין בכה"ר מתתיה ז"ל חותם פה ונונייא עיר של סופרים :

קפא ועל אשר נסתפקת היכא דכבר ברכו ברכת חתנים ביום החופה ולמחר באו אנשי' בסעודת החתן אם מברכין בשבילם ז' ברכות בשביל שלא היו ביום החופה או לא בפ"ק דכתובות ת"ר מברכין ברכת חתנים בעשרה כל ז' אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות ופירש"י והוא שבאו אל המשתה פנים חדשות בכל יום שלא היו שם אתמול ואפילו שרש"י ז"ל לא חילק בין אם מרבין ובשבילם שמחה או לא מכל מקום התם כתבו התוספות משם ר"י בדיבור המתחיל והוא שבאו פנים חדשות דפנים חדשות אינו קורא אלא בבני אדם שמרבים בשבילם השמחה יותר ושבת דחשבינן פנים חדשות הוא משום דאמרינן בהגדה מזמור שיר ליום השבת אמר הקב"ה פנים חדשות באו לכאן והתם נמי מרבין בשמחה ובסעודה לכבוד השבת והר"ן ז"ל הביא משם הרמב"ן ז"ל פ"ק דכתובות דכל שבאו פנים חדשות אף על פי שאינו אוכל שם מברכין ז' ברכות והתם בגמרא אמרינן רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא ומברך שהשמחה במעונו ואשר ברא כל ז' ומז' ועד שלשים יום מברך שהשמחה במעונו כלומר בתחילת הזימון אפילו לא באו קרואין לכבוד החופה ובזמן הזה שאנו בגלות וערבה כל שמחה ממנו אין לברך כלל אחר השבעה וכן דעת סמ"ג בעשאי' סימן מ"ה ואתה

ידידי תתענג ברוב שלום כנפשך וכנפשי לי העני בנימין בכה"ר מתתיה ז"ל ה"ה :

על שחשבת לאסור מי ששתה יין נסך או כשאכל דבר אסור שלא לברך עליו ורצית לאסור ממה שכתב הרמב"ם ז"ל שאם אכל טבל אין מברך עליו דע שהראב"ד השיג עליו בזה וז"ל טעה בזה טעות גדול שלא אמרו אין מברכין אלא שאין מזמנין עליו לומר שאין להן קביעות לזימון הואיל ואוכלין דבר אסור והוא כעין אכילת פירות שאין להן קביעות לזימון אבל ברכה תחילה וסוף למה לא יברכו הואיל ונהנה ונ"ל כדבריו דהכי אמרינן בברכות פ"ג שאכלו אכל טבל ומעשר ראשון כו' עד אין מזמנין עליו וכן משמע מפירוש הרמב"ם נמי ריש פ"ג שאכלו במשניות ויש להביא ראיה כיון שנהנה מברך מהא דאיתא פ"ק דסנהדרין ובב"ק ריש פרק הגזול קמא ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה היטין מחבירו טחנה אפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ומשמע מהכא שחייב לברך כיון שמפריש ממנה חלה אלא שברכתו היא ניאוצ' ה"ה הכא אפילו שאוכל דבר האסור כיון שנהנה ממנו חייב לברך וכן דעת האשירי ריש פ"ג שאכלו ובנו הטור בא"ח סימן קצ"ו ולי הדיוט נרא' לע"ד דאין ראוי להזכיר ש"ש עליו משום מצוה הבאה בעבירה אמנם העולם לא נהגו כן המר בנימין :

קפב בעיר א' נתיישבו י' מישראל מזמן חדש ולא היה לכללות כולם ס"ת שיקראו בו אלא לראובן והיו קורין בו שנים רבות ויהי כי ארכו להם הימים השיגה יד כולם וקנו שני ס"ת ואותו היחיד מעכב על ידן ואומר שלו משפט החזקה שהחזק בס"ת שלו כ"כ זמן ורוצה לאלים כחו נגד כולם לקרות בס"ת שלו שבוע אחד ובאותם השנים של צבור שבוע א' והצבור טוענין כנגדו שיהיה להם הקדימה או לכל הפחות שבוע א' שלו ושבועים לצבור והוא אינו מתפייס בזה מה דינם ביומא פ' אמ' להם הממונה ובפסחים פ' תמיד נשחט ובמנחו' פ' התכלת ומייתי

לה נמי סמ"ג בעשא שלא יהא דבר קודם וערך עליה העולה העולה ראשונה ופירע דבר ניתן על מערכה ת"ל וערך עליה העול' דאי לאורויי בעלמא : ושלמים נכתוב וער בדיבור שני המתחיל עד והיא היתה ראו ובפסחים פירש"י מן במערכה משנערכה שחר ת"ל וערך כו עליה עולה אלא העו מיד העולה החשובה : והיינו עולת תמיד אהרן דקרבו תמיד בפר' התכלת העולה לכל הקרבנות וכן פ העולה דכתב גבי הכהן עצים בבקר היא יתירה דריש יהא הקטר קודם לה לפי הנראה לע"ד שנ מעלת הצבור להתקר ואחר כך קרבנות וזול גדרים ונדבות וזול היו שוחטין אותו : שיהיה זמן לכל מ כדאיתא במסכת תמ פ"ג אמר להם הממו שחיטה אם הגיע און בירקי האור והלכה שיאור כל (המזבח) בנקודה ושואלין אור ואם אומר להם הין עד חברון מפני כבו חברון וכיון דכן הצבור מכת היחיד ו חברו כדאיתא פ"י קודמין למוספין ומ ר"ח ומוספי ר"ח ק

לה נמי סמ"ג בעשאין סימן ק"ץ תניא מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה העולה ואמר רבא העולה היא העולה ראשונה ופירש"י ביומא מנין שלא יהא דבר ניתן על מערכה גדולה קודם לאיברי תמיד ת"ל וערך עליה העול' העולה משמ' שתה' ראשו' דאי לאורויי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולות ושלמים נכתוב וערך עליה וכ"כ התוספות בדיבור שני המתחיל העולה עולה ראשונה כו' עד והיא היתה ראשונה לכל קרבנות ציבור ובפסחים פירש"י מנין שלא יהא דבר נקטר במערכה משנערכה שחרית קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך כו' עד מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה הכי קאמר וערך עליה מיד העולה החשובה האמורה תחילה לכל העולו' והיינו עולת תמיד דבפרשת קרבנות דצו את אהרן דקרנן תמיד ברישא וכן פירש"י נמי בפר' התכלת העולה משמע העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות וכן פירש"י נמי בב"מ פ' הזהב העולה דכתב גבי סדר מערכה וביעור עליה הכהן עצים בבקר בבקר וערך עליה העולה ה"א יתירה דריש שתהא היא ראשונה שלא יהא הקטר קודם לתמיד של שחר ופשוט הוא לפי הנראה לע"ד שכל זה לא היה אלא בשביל מעלת הצבור להתקרב קרבן כל ישראל תחילה ואחר כך קרבנות של כל אחד וא' כגון קרבן נדרים ונדבות וזולתן ובשביל שהוא הקדום היו שוחטין אותו משיאירו פני המזרח כדי שיהיה זמן לכל מי שירצה להקריב קרבנו כדאיתא במסכת תמיד פרק שני וביומא ריש פ"ג אמר להם הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה אם הגיע אומ' הרוא' ברקי כלו' התחילו בירקי האור והלכה כמתיא בן שמואל דמצריך שיאור כל (המזבח) (המזרח) לא שיתחיל האור בנקודה ושואלין אותו אם הגיע עד חברון האור ואם אמר להם הין או שוחטין התמיד והטעם עד חברון מפני כבוד האבו' להזכיר זכות ישיני חברון וכיון דכן הוא כדפרישית עדיף כח הצבור מכח היחיד וכל התדיר מחבירו קודם את חבירו כדאיתא פ"י דמסכת זבחים והתמידין קודמין למוספין ומוספי שבת קודמין למוספי ר"ח ומוספי ר"ח קודמין למוספי ר"ה שנאמר

מלבד עולת החדש כדאיתא התם ועוד אמרינן התם כל המקודש מחבירו קודם את חבירו ופשוט הוא דיותר איכ' קדושה לרבי' מיחיד ומצות דרבים עדיף משל יחיד דאינו דומה א' שעושה מצוה א' ממה שעושין אותה מצוה הרבים וזכות הרבים עדיף ועל הרבי' רמיא המצוה לקנות להם ס"ת נביאי' וכתובים תדע דהרמב"ם כתב הלכות תפילה פי"א וז"ל כל מקום שיש עשרה מישראל צריך להכין בה בית שיכנסו בו לתפילה בכל עת תפלה ומקום זה נקרא בית הכנסת וכופין בני העיר זה את זה לבנות להם ב"ה ולקנות להם ס"ת נביאים וכתובים משמע דאציבור הוא הכפייה לקנות ס"ת נביאים וכתובים דמצוה רמיא עלייהו לקנות כדי לקרות בו מתקנתא דנביאים ראשונים וממשה אדנינו ומעורא כדאיתא בב"ק פ' מרובה והתקנה הוא להיותם זוכים הכל אל אותה הקריאה בשמיעתן ויהיה הס"ת משל כולם כדי שיהיו הכל זוכים בה והיינו דפסקינן דס"ת דרבים אלים משל יחיד דאי איתא דס"ת דיחיד וכו' עדיף מאי האי דכתב הרב דכופין זה את זה לקנות להם דמשמע מיניה רבים ליכתוב כופין שיקנה א' מהן ס"ת ומדלא כתב הכי ש"מ דעל הרבים רמיא לקנות ולא איחיד ואי קשיא לך מאי דכתב הרב ז"ל הלכות תפילין ומוזזה וס"ת פ"ז מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה וסמך פסקא דא הרב ז"ל כההיא דסנהדרין פכ"ג דאמר רבא אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתו' משלו ולפ"ז לא אלימי כחם מכחו לאו קושיא היא דהתם הוא טעמא דמצוה לכותבו היינו שלם דאין כותבין התורה פרשיו' פרשיות כדאיתא בגיטין שילהי פ' הניזקין או להגות בו הוא או לקרות בו בב"ה היכ' דאין ס"ת אחר בב"ה משל צבור אבל היכא דאיכא משל צבור אלים כחם מכחו ולהיות ס"ת שלהם מונה בארון הקדש וס"ת שלו יקראו בו תדיר לא ואין להביא ראיה דאלי' כחו דראובן דנדון זה מכח הצבור בשביל שהוחז' כ"כ שני' בההו' חזקה שהיו קורין בס"ת שלו מהא דאיתא בב"ב פ' לא יחפור גבי רב יוסף דהו' ליה הנהו תאלי פירוש דקלים קטנים כו' עד והא אחזיקו

ולאו כל כמינך להוציאן מחוקתן דאין ראייה מהתם דהתם תריץ לה רב נחמן אין חוקה לניזקין דאפילו הקונה יכול לחזור בו דקנין בטעות הוא דסבור היה שיקבל ועכשיו אינו יכול לקבל כדכתבו התוספות שם משם ר"ת בדיבור המתהיל אין חוקה לניזקין ולפ"ז אאת"ל דהיה לו חוקה לה הוא ראובן ובקנין אין חוקה לניזקין דיוכלו הצבור למימר כי היינו סבורים לקבל ועכשיו אין אנו יכולין לקבל וכתב האשירי שם מכאן משמע דכל נזק שידוע שאין המערער יכול לסובלו אף על פי שסובלין אותו שאר בני אדם אין לו חוקה נגד מערער זה ולע"ד אין לך נזיק גדול מזה שיהיה להם שני ס"ת ולא יוציאו חובתן עמהם פשיטא דהניזק גדול הוא להם ואפילו החזוק באותה חוקה כמה שנים לא אמרינן דאיכא חוקה אלא היכ' (דאין) [דיש] עמה טענה כלומ' דלא סגי ליה בהאי חוקה אלא צריך ג"כ שיהיה לו למחזיק טענה עם החוקה שיאמר למערער לקחתיה ממך והכי מותבינן בב"ב פח"ה ברישא אלא מעתה חוקה דאין עמה טענה תיהוי חוקה אלמה תנן כל חוקה דאין עמה טענה אינה חוקה ופירש"ם שאין עמה טענה מפרש במתניתין אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי אמר לו שלא אמר לי אדם דבר מעולם ולא אמר לו אתה מכרת לי תיהוי חוקה והכי איתא נמי שם כל חוקה כו' עד כיצד אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי והוא אמר שלא אמר לי אדם מעולם אינה חוקה פשיטא דכיון שאין לו טענה אינה חוקה מהו דתימא כו' עד קמ"ל ופירש"ם קמ"ל דאי טעין טענינן ליה ואי לא טעין אנן לא ילפינן ליה למיטען כלומר ולא טענינן ליה אנן בעדו כגון פתח פיך לאלם הא קמן דאי טעין דמכרה לו מהימן דהא אכלה שני חוקה דהיינו ג' שנים אבל אי לא טעין אלא אומ' טענה דלא אמר לי אדם דבר מעולם אינה חוקה ה"ג הכא אפילו יטעון דלא אמרו לו הצבור דבר מעולם אינה חוקה דהא אין עמה טענה אחרת ומההיא דרמב"ם דלעיל דסמך על ההיא דרבא דאף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו משמ' דכל יחיד ויחיד מצוה רמיא עליו לכתוב ס"ת וכן נראה

דהדיוט בעי ליה ס"ת חד אבל מלך בעי תרתי כדמוכח התם מלך אין הדיוט לא כלומר דמלך בעי תרתי מקרא דוכתב לו את משנה התורה דמשנה תרתי משמע אבל הדיוט סגי ליה בחד ואם אין משגת יד הדיוט לכתוב לעצמו ס"ת יוכל להשתתף לכתוב או לקנות ס"ת עם חבירו ולפ"ז הו' להו כאלו כתב כל א' ואחד ס"ת משלו ויוצאין י"ח בכך ודמי להא דאמרינן בב"ב שילהי פי"ג ובסוכה פ' לולב הגזול אמר רבה בר רב הונא האחין שקנו אתרוג בתפוסת הבית פירו' שלקחו אתרוג ממעות ירושת אביהן קודם שחלקו ונטלו א' מהן ויצא בו אם יכול לאוכלו יצא וא"ל לא יצא ופירש"ם יצא בו רואין אם אין האחין מקפידין זה על זה ויכול לאוכלו בלא רשותם כו' עד יצא דקרינא ביה שלכם שהרי כולו שלו הוא וכן הכא דקנו הצבור וקוראין בו ואין מקפידין זה על זה דקורא בו בלא דעת חבירו יוצא י"ח בקריאתו כן נראה בעיני וכשר והשתא נדין ק"ו ומה מי שהניח לו אבותיו ס"ת דיוכל לצאת בקריאתו י"ח אפ"ה אמרינ' דמצוה רמיא עליו לכתוב ס"ת אחר משלו צבור דמצוה רמיא עליהו לכתוב ולקרות בו ע"א כ"ו דיוצאין בו י"ח בהשתתפותן יחד לכותבו או לקנותו לקרות בו כללא דמלתא נרא' דכבוד הרבים עדיף מכבוד היחיד וגדול כבוד הצבור דהא אין גוללין ס"ת בצבו' מפני כבוד הצבור כדאית' ביזמ' ריש פ' בא לו ופרש"י מפני כבוד צבור שיהו מצפין ודוממין לכך ומפני כבוד צבור נמי אין קורין בחומשים כדרבה ורב יוסף כדאיתא בגטין פרק הניזקין ולא באתי אני העני ח"ו למעט כבוד ס"ת דיחיד אלא כוונתי הוא להשוות ביניהם ונראה לע"ד לעשות בזה האופן דיקראו בס"ת של והוא יחיד שבוע א' ובשני ספרי תורות דצבור שבועים ויחזרו חלילה וכולו מפני דרכי שלום דדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום והשלום הוא קיומו של עולם ואמרינן וישם לך שלום בכניסתך שלום וביציאתך שלום כדאיתא בסיפרי והוא ספר במדבר סיני וספר אלה הדברים ואני אומר על רבנן שלום דאינהו איקרו מלכי דכתיב בי מלכים ימלוכו ואמינא שלמא עליכו מלכי שלמא עליכו מלכי מני זעיר דמן

חבריא העני בניי פג על דאתמה האשכנז שמתפללין תפלת ז גדול דהיינו מפלג ורביע קוד' הליל אלא לעמוד בתפי דהמנהג דנהגו יש במרדכי ריש פ' קרינן ק"ש בבית ר"ת במתניתין ד אלא קי"ל כהני בגמרא משעה שק נכנסין לאכול פתן יום וגם קי"ל כ תפלת השחר דמפ והוא שעה ורביע שם המרדכי דרא דברי ר"ת וכתב ה בלילה מיחזי כיוה צריך נקרא הדיוט גם בשאר דברים דברכות בדיבור ז ערבית מבעוד יום דאמרי משעה שני אדם נכנסים להס והיא היתה מבעוד תפלה וגם ראייה שבת ומסתמא ה' דמכל אותם הראיו הכנסת הוא עיקר דנראה לקיים ה כשאר התנאים ה הכוכבים ואף על לגבי רבי יהושע יהודה מכל מקוב הדחק נהגו כך לפ המנחה ואילו לא ערבית עד צאת הולך לביתו והיה

מכאן ולא היו מתפללין בצבור לפי נהגו העם לקרוא שמע ולהתפלל קודם צאת הכוכבים וסמכו על הני תנאי כדפרישית הא קמן מכמה עמודי עולם דכתבו דיש ראייה על המנהג להתפלל מבעוד יום דהיינו מפלג המנחה האחרון למעלה או כדעת האשירי דכתב מתוך הדחק נהגו להתפלל קודם צאת הכוכבים ופלג המנחה האחרונה חלוק ב' שעות ומחצה הנותרים ביום ותמצא פלג אחרון של מנחה מ"א שעות חסר רביע ולמעלה וכדפירש"י ריש פרק תפילת השחר אמנם ק"ש שקורין על המטה הוא דיוצאין בה ידי הובת ק"ש ואם תאמר כיון דקריאה זו שמתפללין וקורין בב"ה דהוא קודם צאת הכוכבים אין יוצאין בה י"ה אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה א"כ מה יעשו בברכות שמברכין לפנייה ולאחריה כיון דקריאה זו אינה לצאת י"ה י"ל דמשום האי טעמא אין לעכב מלברך דברכות אינן מעכבו המצוה כדמוכח נמי המשנה ריש פרק היה קורא דקתני התם היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא פירו' זמן ק"ש אם כיון לבו יצא דמשמע מהתם דברכות אינן מעכבות המצוה אלא בכיון לבו תליא מילתא וכדדיק לה התוספות מירושלמי ריש פרקין דאף על פי שלא אמר שתיים לפנייה ושתים לאחריה יצא דאלת"ה מאי מהני כיוון לבו הא לא בירך תחלה אלא ע"כ צ"ל דברכות אינן מעכבות המצוה ועוד מטעם אחר י"ל דברכו אלו אינן ברכות דק"ש דהא לא מברכינן אשר קב"ו לקרוא את שמע אלא דברכות אלו נתקנו קוד' קריאת ק"ש באיזה זמן שיקראוה ולפי"ז כיון דמברכין לפנייה ולאחריה בבית הכנסת נראה דאותה קריאה היא העיקר דהא קרינן כל פרשיותיה אבל אותה קריאה שעל המטה אין רגילו' לקרוא כי אם פרשה א' ולכן אין מברכין על ק"ש שעל המטה ואם קוראין ק"ש קודם זמנו אליבא דחכמי' דפליגי אדרבי יהודה אין בכך כלום דהא נמי בזמן שהיה בית המקדש קיים היו קוראין אחד ברכה שלא עם ק"ש כדאיתא ביומא פרק אמר להן הממונה ברכו ברכה אחד מאי ברכה א' חד אמ' אהבה רבה וחד אמר יוצר המאורות ומייתי לה נמי פ"ק דברכות כו' עד דאמר רבי זריקא אמר רבי

הבריא העני בנימין בכה"ר מתתיה ו"ל ה"ה פה וונזיא :

כפג על דאתמה מר על המנהג שנהגו האשכנזים פה וונזיא ובשאר המקומות שמתפללין תפלת ערבית וקורין ק"ש בעוד היום גדול דהיינו מפלג המנחה ולמעלה דהוא שעה אח' ורביע קוד' הלילה ונותנין טעם לדבר שאינו אלא לעמוד בתפילה מתוך דברי תורה נראה דהמנהג דנהגו יש להם סעד וסמך מהא דאיתא במרדכי ריש פ"ק דברכות וז"ל ואנן היכי קרינן ק"ש בבית הכנסת מבעוד יום אומר ר"ת במתניתין דמשעה שהכהנים נכנסו' כו' אלא קי"ל כהני תנאי דפליגי עליה בברייתא בגמרא משעה שקדש היום ומשעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והיינו מבעוד יום וגם קי"ל כרבי יהודה דאמר ריש פר' תפלת השחר דמפלג המנחה ואילך לילה הוא והוא שעה ורביע קוד' צאת הכוכבי' וכתב שם המרדכי דראבי"ה כתב דנראה לו עיקר דברי ר"ת וכתב המאחרי' לקרוא ק"ש ולהתפלל בלילה מיחזי כיוהרא שכל העושה דבר שאינו צריך נקרא הדיוט אלא אם כן הורגל בפרישות גם בשאר דברים ועוד כתבו התוספות פ"ק דברכות בדיבור הראשון וז"ל ואנו שמתפללין ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש היום וגם משעה שבני אדם נכנסים להסב דהיינו סעודת ערב שבת והיא היתה מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן תפלה וגם ראייה דרב מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא היה קורא ק"ש ומוכיחים שם דמכל אותם הראיות משמע דאותו ק"ש של בית הכנסת הוא עיקר וכ"כ האשירי פ"ק דברכות דנראה לקיים המנהג שנהגו שאנו סוברים כשאר התנאים שמקדימין שעת ק"ש לצאת הכוכבים ואף על גב דלית הלכתא כר' אליעזר לגבי רבי יהושע ולא כרבי מאיר לגבי רבי יהודה מכל מקום בתפילה הקילו וגם מתוך הדחק נהגו כך לפי שמתקבצים בציבור לתפילת המנחה ואילו לא היו קורין את שמע ומתפללין ערבית עד צאת הכוכבים היה כל אחד ואחד הולך לביתו והיה טורה להם להתקבץ לאחר

תרת
דמלך
תורה
ליה
לעצמו
ס"ת
ואחד
מרינן
אמר
נפוסת
אביהן
יכול
ויצא
ל זה
זרינא
דקנו
ל זה
יאתו
ומה
יאתו
ס"ת
כתוב
פותן
ולתא
גדול
מפני
יש"י
לכך
רבה
ולא
יחיד
ע"ד
הוא
בור
לום
לום
פרי
רים
לכי
ייכו
דמן

חולקים, ע' בשו"ת קול אריה סימן יד, ובשו"ת תשורת שי ח"א סימן טו. ויהי רצון שהשי"ת יהיה עזרו ומגנו וישלח עזרתו מקודש להגדיל תורה ולהאדירה לאורך ימים ושנות חיים וכל טוב.

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

סימן כג

ב"ה. ירושלים. י"ט אדר א' תשל"ח.

לכבוד האחים היקרים והמבורכים ורופי צדקה וחסד, כש"ת, מאיר, ושמעון, ומרדכי למשפחת בן עזרא, ה' עליהם יחיו.

דאחרי עתרת החיים והשלום, הריני מאשר קבלת מכתבכם, אשר בו נחבקשתי לתת פסק דין הלכתי בענין הפרוכת אשר הקדשתם לזכרו ולעלוי נשמתו של המנוח אחיכם הבכור ז"ל שנספה בתאונת דרכים, והפרוכת הועמדה בהיכל הקודש, שעמד עד אז ללא פרוכת, והוצבה שם במשך עשר שנים, עד ליום כט כסלו תשל"ח. שאז לתדהמתכם הוחלפה הפרוכת שלכם בפרוכת אחרת שהוקדשה על ידי מר אברהם מלכה יצ"ו, לזכר ולעלוי נשמת אחיו ז"ל. ולאחר פנייתכם בזה לועד בית הכנסת, החליטו חברי הועד שהפרוכת שלכם תועמד מכאן ולהבא בהיכל בימות החול, והפרוכת החדשה תועמד בימי שבתות וימים טובים. וכאשר משפחתכם תתקין פרוכת חדשה, כפי שהיה ברעתכם לעשות עוד לפני כן, תועמד כל פרוכת בתורנות במשך חודש ימים. והשאלה נשאלת האם הצבת הפרוכת שלכם בהיכל הקודש במשך עשר שנים רצופות, אינה מקנה לכם חזקה במצוה זו? והריני להשיב אליכם דעת רבותינו הפוסקים בהלכה זו. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

א) הן אמנם שהלכה רוחת בדינו שיש חזקה למצות, וכמ"ש המרדכי פרק חזקת הבתים (סימן תקלג): "ישאל לרבינו מאיר, אדם שהחזיק במצוה, כגון בגלילה או בספר תורה, ואירעו אונס או עוני, ונתנו הקהל את המצוה לאחר, ואח"כ עבר האונס והעשיר, ודרש להחזיר לו את המצוה שהחזיק בה, כי יש לאל ידו לשלם העשרה דינרים כבתחלה. והשיב, נראה שחזרו למצותו, כדאמרינן ביומא (יב:), שאם אירע קרי לכהן גדול ומינו אחר תחתיו, אמר ר' יוסי, ראשון חזרו לעבודתו, שני אינו ראוי לשמש לא כהן גדול משום איבה, ולא כהן הדיוט, שמעלין בקודש ואין מורידין. ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי, וכתבו התוס' (יומא יג.), תימה, הלכתא למשיחא, דכה"ג פריך בזבחים (מה.). וי"ל דאיכא נפקא מינה אף בזמן הזה, לפרנס הממונה על הצבור שאירעו אונס ועבר, ומינו אחר תחתיו, ואח"כ עבר האונס, שחזרו לשרתו. ומ"מ נוהגים כבוד גם בשני, וכמו המעשה של רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה (בברכות כח.). ועוד דלא גרע מרוצח שגלה לערי מקלט, דאמרינן במכות (יג.), לר' מאיר, שבמיתת כהן חזרו לשררה שהחזיקו בה אבותיו, ואפילו לר' יוסי דפליג אדרי' מאיר שאני התם

נגד הריפורמים, ונגד בתי הכנסת שלהם אשר נבנו בחיקוי הכנסיות של הנוצרים, ודימו אותם הגאונים לבתי עבודה זרה שאסור להכנס לתוכם. וכמ"ש הגאון המהר"ם שיק בתשובה (חאו"ח סימן עא, וסימן שה והלאה). וביתר שאת הפליג הגאון מחנה חיים בתשובה (חיו"ד ח"ג סימן ל), והמליץ על בתי הכנסת של קהל הריפורמים, מה שאמר רבי טרפון (בשבת קטז.): "שאם יבאו לידי ספרי מינים, שורף אני אותם עם האזכרות שבהם, ואפילו אדם רודף אחריו להורגו, ונחש רודף אחריו להכישו, נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתיהם של אלו, שהללו אינם מכירים וכופרים, והללו מכירים וכופרים". וכיו"ב פסק הרמב"ם (בפרק ו מהל' יסודי התורה ה"ח): "אפיקורוס ישראל שכתב ס"ת שורפים אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת ה', ולכן מצוה לשורפו ולבערו מן העולם כדי שלא להניח שם לאפיקורוסים ולא למעשיהם". וא"כ איך יעלה על הדעת להתיר לחרות שמות בתי הכנסת של הריפורמים בעט ברזל ועופרת, ולהשאיר להם שם עולם שלא יכרת, ולחלוק להם כבוד בשערי מקום מקדש מעט שלנו, והרי ידוע שפרנסיהם ורבניהם השחיתו התעיבו לאין קץ, וחיללו כל קודש, והתירו עריות בפרהסיא בטקסי נישואי תערוכת, עם הופעת כומרים נוצריים בטקסי הנישואין הנ"ל. (וראה עוד בשו"ת אמרי אש חיו"ד סימן ק, ובשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סימן שלא, ובשו"ת הריב"א חאו"ח סימן א.) צא ולמד מ"ש המהר"ם שיק (חיו"ד סימן רלא), שאם רוצה המומר לכתוב שמו לזכרון על שנרב סכום מעות לכה"כ, בודאי שאין לעשות כן שהוא גנאי לצבור ולבית הכנסת, לחרות שמו של מומר על פתח ביהכ"ג. וכי' ע"ש. וכ"כ ביתר שאת בשו"ת יד יצחק ח"ג (סימן רעא) אודות השר של הגליל שציוה לכבד את קהל ישראל במתנה הגונה, ע"י מתן מעות לסופר שיכתוב ס"ת מפואר וכלי הקודש כסף טהור, ולמסור לקהל בשמו, אלא שדרש לרקום באותיות זהב את שמו על מעיל הס"ת, וכתב, שאע"פ שכתב הרמ"א ביו"ד (סימן רמט סעיף יג) בשם תשובת הרשב"א, שהמקדיש דבר לצדקה מותר לכתוב שמו עליו שיהיה לו לזכרון, וראוי לעשות כן, וה"ט כדי ליתן שכר לעושי מצוה, ולפתוח דלת לעושי מצוה. אולם כל זה שייך כשנודב ישראל כשר, אבל כשהנודב נכרי לא שייך דבר זה, ואין לקבל מהשר הנכרי אלא אם כן מוסרו לצבור באופן שלא יקרא שמו עליו, ועוד דהוי גנאי לעשות כן. כמ"ש המהר"ם שיק (הנ"ל) לגבי מומר, ואין לחלק בין גוי למומר. ואם ההכרח לעשות כן מפני שלום מלכות, יעשו כן בפנקס הקהל, להיות לו לזכרון, ותו לא מדי. ע"כ. ודון מינה ואוקי באתרין. ולכן עצתי אמונה לכת"ר שאם יעמדו הריפורמים על דרישתם לחרות את שם בהכ"ג שלהם בפתח בהכ"ג של המוסד של כת"ר, ימנע עצמו מלקבל תרומותיהם, וממקום אחר ישלח שלומיו, כי לא אלמן ישראל, וכמו שאמרו חז"ל, אשריהם ישראל שנחבעים ונותנים. ובלא"ה לא נכון לכתחלה לפנות אליהם ב"חזור" ולבקשם לתרום לכה"כ, כמ"ש בשו"ת בית שערים (חאו"ח סימן סא). ע"ש. אף שיש

דס"ל שאינו להלכה, וכמ"ש מרן החיד"א במחזיק ברכה יו"ד (סימן מז סק"ד), דזימנין דמרן הבית יוסף רוח על פניו יהלוך בחיבור השיע, וחזר בו מ"ש בבית יוסף, והדר הוא לכל חסידיו. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' אפרים לניאדו בשו"ת דגל מחנה אפרים, (וכ"ה בשו"ת רועי ישראל סימן ג די"ד ע"ב) וז"ל: ואודיעך קושט דברי אמת, וכלל גדול זה נקוט בידך, שבכל מקום שאנו יכולים למצוא איזה סיבה כל שהיא וקצת עילה למה שהשמיט מרן השיע איזה דין שהובא בב"י, ולומר משום שהוא שלא כהלכה, או בודאי דאמרינן הכי בפה מלא, שמשום שמרן ראה אח"כ שאין דין זה כהלכה,

חלק 5

מחזור

דאיכא קראי וכו', ועוד דהתם עשה עבירה, אבל זה שלא עשה עבירה חזרו. ע"כ. וכן הובא בבית יוסף א"ה (סוף סימן קנד). והתשובה הנ"ל מבוארת בשו"ת מהר"ם בר ברוך (דפוס קרימנה סימן רט). וע"ע בספר פסקי ריקאנטי (סימן תפה). ע"ש. וכן פסק מרן בש"ע (סימן קנג סעיף כב). ע"ש. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סימן יא) בד"ה ולענין חזקה, שכתב, שאע"פ שלענין שאר חזקות בעלמא קי"ל (בבבא בתרא מא. ובטוש"ע חושן משפט סימן קמו סעיף ט), שכל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, מ"מ חזקה במצוה היא חזקה. ולכן כיון שהחזיקה זו במשך כמה שנים להדליק נרות שעל יד ההיכל בימים ידועים בשנה, במקום שכל הקהל רואים ואינם מוחים בידה מאז ועד עתה, אין לך חזקה גדולה מזו. ולא זו בלבד אלא אם כן אינו מתנהג כשורה במינויו. וגדולה מזו שנינו בגיטין (נ"ס ס"א) מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום. ופירש רש"י, בני חצר שרגילים ליתן עירוב החצר בבית אחד, אין משנים את מקומו ליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום. וכל שכן בהדלקה שעל יד ההיכל שהיא מצוה, שנאמר באורים כבוד ה' וכו'. וא"ת והא מסקינן בגמרא דה"ט משום חשדא, והכא מאי חשדא איכא, וי"ל שלפי פירוש ר"ת (בתוס' גיטין ס: ד"ה אלא), שלא יאמרו שמפני שחושדים אותו שגונב מפת העירוב לכן אין מניחים אותו שם, הכא נמי שמא יחשדוהו שאינה מדליקה כהוגן ולכן סילקהו וכו'. עכ"ל. וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"א (סימן שפז). ע"ש. גם הגאון מהר"י קולון (שרש קיג) כתב אודות מי שהחזיק שנים רבות להיות בהכ"נ בביתו, שאין הצבור יכולים לשנות לבית אחר, וכדנתן מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום, ומשמע בגמרא שם שאפילו אם יש קצת טעם לשנות מקום העירוב, אע"פ כן אין משנים מפני דרכי שלום, מדפריך הש"ס (שם ס: מ"ט אילמא משום כבוד והא ההוא שיפורא וכו'. ומוכח שפשוט להשי"ס שאפילו אם באו המערערים מחמת קצת טענה לשנות, אע"פ אין שומעים להם לשנות מקום העירוב, ועוד דה"נ איכא חשדא לפי מה שפירש רבינו תם שיחשדוהו שגונב מפת העירוב, ה"נ יחשדוהו שיאמרו שמפני

שבני ביתו אינם מהוגנים נמנעו ללכת שם וכו'. ע"ש. וכן פסק מרן בש"ע (סימן קנג סעיף יז). ע"ש. וע' בשו"ת כנסת הגדולה (חאו"ח סימן נב) שהביא דברי המהר"ם שבמרדכי (פרק חזקת הבתים), שיש חזקה במצות, והקשה שהרי בתשובה אחרת של מהר"ם, במרדכי פרק בני העיר, הובאה ג"כ בבית יוסף (סימן קנג) מבואר שאין ירושה במצות, וכתב, וכבר נשאלתי על זה, דלכאורה נראה שתשובה זו חולקת על התשובה שבמרדכי בפרק חזקת הבתים, ובתשובה אחרת כתבתי להטיל שלום ביניהם. עכ"ל. והנה כבר עמד על זה גם בספרו שו"ת כנה"ג (סימן קנג הגב"י אות יח), וכתב, ולכאורה מ"ש מהר"ם שחזקתו חזקה, נראה כחולק על מ"ש המרדכי שהביאו רבינו המחבר לפנינו דלא שייך ירושה במצות, ולפ"ז יש לתמוה על רבינו איך הביא לשתי התשובות. ומיהו לפסק הלכה נראה שכיון שראינו למרן שלא הביא התשובה שאין ירושה במצות, מוכח דס"ל דפליגי, ופסק כההיא דמהר"ם שמביא ראיות לדבריו שיש חזקה במצות. אבל ראיתי בס' חסידים (סימן השנח), ובתשו"ת מהר"י ווייל (סימן קז), ובשו"ת משפטי שמואל (סימן נג), ובשו"ת מהר"י הלוי (סימן כז), שכולם הסכימו שאין ירושה במצות. ולכן הנכון אצלי דלא פליגי, שהמרדכי פרק בני העיר מירי בראובן שהיה מחזיק במצוה, ובא חנוך בנו אחריו להחזיק בלאותה מצוה מטעם ירושה, ע"ז כתב שאין ירושה במצות, וכל מי שיתן יותר יקחנה. אבל לגבי ראובן עצמו המחזיק במצוה מודה המרדכי שיש חזקה במצות, ואין מעביירים אותה הימנו כמ"ש מהר"ם וכו'. א"נ אם היה מנהגם שקונה המצוה תשאר לו ולזרעו אחריו פשיטא שיש דין ירושה במצות, וכמ"ש מהר"י בי רב (סימן מא) וכו'. ע"ש. וע"ע היטב במרדכי (סוף פרק החובל סימן קח), ובשו"ת מהר"ם (דפוס פראג סימן קלט). ובאור זרוע ח"א בהלכות תפלה (בתשובה סוף סימן קטו). וצ"ע. ונ"ע להרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סימן קנה) ובמ"ש בספר בית מנוחה (בדיני העולים לס"ת אות מז). וע' בשו"ת הגאון רבי ידידיה טיאה ווייל (חאו"ח סימן ח). ובשו"ת לב חיים ח"ב (סימן כג-כד). ובשו"ת זרע אמת ח"ג (חאו"ח סימן יח). ע"ש. אתה הראת לדעת שהלכה רווחת שיש חזקה במצות. ^ל

*** וראיתי להכנה"ג** (סימן נב) הנ"ל, שהביא הבריתא דיומא (י"ב): ת"ר אירע פיסול כהן גדול ומינו אחר תחתיו, ראשון חזרו לעבודתו, שני כל מצות כהונה עליו. דברי ר' מאיר. רבי יוסי אומר ראשון חזרו לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול, משום איבה, ולא לכהן הדיוט, שמעלין בקודש ואין מורידין. ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי. ומודה ר' יוסי שאם מת ראשון שני חזרו לעבודתו. והנה נראה שלא נחלקו ר"מ ור' יוסי אלא בשני אם יש בו דין כ"ג או לא, אבל לגבי הראשון לדברי הכל חזרו לעבודתו אפי' בחיי השני. ויש לתמוה על הרב בנימין זאב (סימן רצא) שכ' וז"ל: ויש להביא ראיה לזה מפ"ק דיומא, ת"ר אירע פיסול ככ"ג ומינו אחר תחתיו ראשון חזרו לעבודתו. והיינו כר' יוסי, והכי מסיק תלמודא דהלכה כר' יוסי. ע"כ. וקשה שהרי כדן הראשון שחזרו לעבודתו כ"ע לא פליגי ובין ר"מ ובין ר' יוסי מודים שחזרו לעבודתו וכו', וא"כ למה הוצרך לומר "והיינו כר' יוסי" וכו'. עכ"ל. והנה תמיהת הכנה"ג בזה תחול לא רק על הרב בנימין זאב, אלא גם על התוס' (יומא יג.) שהכנה"ג שם מביאם לאחר מכן, שהקשו אהא דאמרינן הלכה כר' יוסי, דהלכתא למשיחא, ותירצו דנפקא מינה אף בה"ז לפרנס הממונה על הציבור שאירעו אונס ועבר, ומינו אחר תחתיו, ואח"כ עבר האונס, שחזרו לשררתו. (והוסיף הכנה"ג בתשובה שם, ונפקא מינה נמי למי שהיה מחזיק במצוה על ידי שהיה קונה אותה ברמים, ואח"כ העני, ונתנו המצוה לאחר, ואח"כ העשיר הראשון, שחזרו לעבודתו, וא"כ מהא שהיה גם ר"מ מודה שהראשון חזרו לעבודתו, וכבר הקשה כן דאמרינן הלכה כר' יוסי, והא לכ"ע חזרו לעבודתו. וכבר הקשה כן

ר"מ שהשני כל דין כהונה גדולה עליו, אף בנתייחס הראשון, חזרו לעבודתו, שהרי די לשני שיש עליו כל דין כהונה גדולה. משא"כ לר' יוסי דס"ל שהשני אין ראוי להיות לא כ"ג וכו', ומגרע גרע ממה שהיה, ודאי שכל זמן שלא נתיאש הראשון, דין הוא שלא יזכה כלל. אולם אחר שנתייאש הראשון וזכה השני כהונה גדולה, הראשון שנתייאש אינו חזרו לעבודתו. וה"נ כדן פרנס שנתייאש ממשרתו זכה השני לגמרי, וכו'. יוסי. וכן פסק הראנ"ח בשו"ת מים עמוקים (סימן ע). עכ"ל. אולם בשו"ת חקרי לב ח"ב מו"ד (סימן מט, דף פט ע"ב) הביא קושיא המהרש"א, וכתב, והנכון ליישב בזה כמ"ש הרב זרע אברהם (חלק חו"מ סימן כא) בדרך השני, דלר' מאיר שכל מצות כהונה גדולה על השני, אי"כ בפרנס שעבר האונס, יהיו שניהם שרים, שדוקא ככהן גדול אי אפשר בשני כהנים גדולים, כמ"ש הרמב"ם (בפ"ד מהל' כלי המקדש ט"ו), משא"כ לגבי פרנסים שיכולים לשמש שנים בשוה. אבל לר' יוסי שהשני אינו משמש ככהן גדול משום איבה, גם בפרנס שחזרו אי אפשר כי אם בראשון. וכ"כ המגן אברהם (סימן קנג ס"ק מט). וכבר קדם בישוב זה המהרש"ח ח"ב (סימן מ). עכ"ל. וכ"כ מרן החיד"א בספר שערי יוסף (הוריות יב: דף קח ע"ב). וע"ש עוד בזה. והרב פרי האדמה ח"ג (דף ע"ג) כ' לדקדק על תירוצו של הרב זרע אברהם, שא"כ הנפקא מינה היא לגבי השני אם ישרת או לא, וגם לראשון אם יחזור לברו או אם שניהם כאחד. ולא משמע כן מהתוס', והוא כתב לתרץ באופן אחר. ע"ש. וע"ע בשו"ת חתם סופר (חלק חו"מ סימן כב) בד"ה יהיה איך שיהיה. ובשו"ת אור נעלם (ס"ס ו). ובשו"ת חסד לאברהם האומים מה"ח (בחיודשי הרב"ח שנת ה'ת"ת דה ל"ז ע"ג והלאה). ובספר יצחק ירנן (דף ק

הוא זוכה במצוה, ולא שייך ירושה במצות". וא"כ הוא הדין למי שהקדיש כתר של ספר תורה, והחזיק בו שנים רבות, ושאי גם חבירו לזכות במצוה זו, ויניחו הכתר של כל אחד בתורתו זה אחר זה, כי מעולם לא שמענו ולא ראינו שמי שקדם וזכה באינו מצוה בזמן שלא היה סיפק ביד אחרים או שלא נדבה רוחם לעשותה, שכאשר יבואו אחר כך לזכות גם הם במצוה זו יהיו נדחים בטענת חזקה, היאומן כי יסופר שאם יש שלשה ספרי תורה בבית הכנסת, וברבות הימים רכשו היחידים עוד ספרי תורה לבהכ"נ, שיהיה כח ביד המוחזקים בעלי ספרי תורה שקדמום לעכב על ידם, מפני שממעטים זכותם ומכחישים מצותם, אין אלו אלא דברי תימה, וכל שכן בשאר תשמישי קדושה, כגון פרוכות ומעילי ספרי תורה ושאר כלי קודש שאין בהם אלא חבור מצוה, שכל שמרכה העם להביא איש איש אשר ידבנו לכו, מתרבה ומתגדל כבודו של השי"ת וכבוד תורתו הקדושה, שמתעלה על כל ברכה ותהלה עד לאין סוף. עכת"ד. ואחריו יאיר נתיב מר בריה דרבנא, הרב בנו של הגאון המחבר, שהאריך למעניתו חזק כיד ה' הטובה עליו. ע"ש. וע' בשו"ת מהר"ם שיק (חלק קושה משפט סימן יח), שהביא דברי הגאון רבי עקיבא איגר בחידושי לאורה חיים (סימן קנג), שהקשה דברי השלחן ערוך אהר"י, שבאו"ח (סימן קנג סכ"ב) פסק שהמחזיק במצוה חזקתו חזקה, ואין רשאים לשנות. ואילו הרמ"א בהגה בי"ד (סימן רמה סכ"ב) כתב, רב היושב בעיר ומלמד תורה ברבים, יכול חכם אחר לבוא וללמד שם, ואפילו אם מקפח קצת פרנסת הרב הראשון וכו'. ותירץ המהר"ם שיק, דשאני התם שמעיקרא לא היה להם אלא רב אחד, ולא היתה להם כל ברירה ללמוד אלא מפיו, ודמי למ"ש הרמ"א בחו"מ (ס"ס קמט), שאם לא היה לצבור אלא ס"ת אחד והחזיקו לקרות בו כמה שנים, ולאחר מכן קנו עוד ספר תורה, אין בעל ספר תורה הראשון יכול לבוא בטענת חזקה, מפני שלא מחלו הקהל לקרות בס"ת שלו בלבד, אלא בגלל שלא היה להם ספר תורה אחר. עכת"ד. ולפי"ז גם בנידון שלנו שעד עתה לא היתה בבהכ"נ אלא פרוכת אחת, והן עתה רוצים אחרים לזכות ג"כ במצוה זו, ולהקדיש פרוכת אחרת לבהכ"נ, ויש רשאים חברי הועד של בהכ"נ להעתר לדרישתו של המקדיש השני, ולהעמיד את הפרוכת החדשה בהיכל הקודש, ולחלק המצוה בתורתו, כפי ראות עיניהם. וע' היטב בשו"ת אור נעלם (סימן ו). ואכמ"ל.**

הנה הרמ"א בחושן משפט (סוף סימן קמט) כתב, יחיד שהחזיק שהציבור קוראים בס"ת שלו, אם היה לצבור ס"ת אחר, ואע"פ כן החזיקו לקרות רק בס"ת שלו, היא חזקה, ואסור להם לשנות. אבל אם לא היה לציבור או ס"ת אחר, אינה נחשבת חזקה, לפיכך אם לאחר מכן הוקדש ספר תורה אחר לבית הכנסת, יקראו כל שבת בספר תורה אחד בתורתו. ע"ש. וזו לשון המגן אברהם (סימן קנג ס"ק מה): יישוב שלא היה לציבור שם ספר תורה משלהם, וקראו בספר תורה של יחיד אחד, ואחר כך קנו הצבור שני ספרי תורה, והיחיד טוען שכבר החזיק שיקראו דוקא בספר תורה שלו, אין לו חזקה, שהרי זו חזקה שאין עמה טענה, אלא יקראו בכל שבת בספר תורה אחד. כן כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן קפב). ע"כ. וכן הוא באליה רבה (שם ס"ק לא). ובספר חיי אדם (כלל יז סימן מא). וכן פסק הגאון רבי יעקב אלגאזי בספר אמת ליעקב (הלכות מצות ס"ת אות יב). וכ"כ מרן החיד"א בספר לדוד אמת שם. וכ"כ בספר בית מנוחה (בדינים השייכים לגהות ס"ת אות טו). וע"ע בכנסת הגדולה חו"מ (סימן קמט בסוף הגהות בית יוסף). ובספר השומר אמת (סימן ג אות א). ע"ש. ולפי האמור נראה שגם בנידון שלנו אין חזקה מחייבת לזכותם של בעלי הפרוכת הראשונה לעולמי עד, וכל שבא אדם אחר והקדיש פרוכת אחרת נאותה, צריכים להתחלק ביניהם, ולהציב את הפרוכת של כל אחד, חודש אחד, או שבוע ימים אחד, בתורתו. L

וכן בקדש חזיתיה להגאון שמש צדקה (חלק חושן משפט סימן לו, דף מ ע"ד) שכתב, שאין ההעלות על הדעת שמי זוכה באינו מצוה והחזיק בה, יחזיק במעוזה הוא לברו לעולם, והבאים אחריו שרוצים לעשות כיוצא בו יהיו נדחים מפניו כמשיגי גבול, ויצאו בפחי נפש, הירצה ה' בנוחלי זכות חזקה במצוה בטענת כל הקודם זכה, והבאים אחריו אל יהרסו לעלות בקודש פן יפרוץ במ הזוכה לראשונה, לעשותם כפורצי גדר חזקתו? והרי כתב בשו"ת משפטי שמואל (סימן נג), כי אין סברא שראשי החברה קדישא ימנעו מאחרים לזכות גם הם במצות גמילות חסד של אמת, כי הרי כלם רוצים לזכות במצוה גדולה זו וכו'. כיעו"ש**. וכן כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן קפב), שיחיד הטוען שכבר זכה והחזיק שהצבור יקראו בספר תורה שלו בלבד, אינה חזקה, אלא כל שבת יקראו בספר תורה אחד. ובמרדכי (סוף מגילה) כתב: "ולענין יין של הבדלה שמביאים לבית הכנסת, כל מי שיתן יותר לצדקה, הרי

* והנה מ"ש הרב שמש צדקה להסתמך בדבריו על דברי המשפטי שמואל, שאין החברה קדישא יכולה למנוע מאחרים לזכות במצות גמילות חסד של אמת, אין זה מוסכם, כי המגן אברהם (סימן קנג ס"ק מא) הביא דברי המשפטי שמואל, וסיים, שבמדינתנו שיש חברה קדישא הממונה לכך, צריך ליתן לחברה קדישא כמנהגם. והוסיף האליה רבה (שם ס"ק לד), שמצא כתוב בפנקס חברה קדישא, שכאשר נפטר הגאון מהר"ד אפרים, בעל עוללות אפרים, ובאו תלמידיו מרנן ורבנן ורצו להתעסק בו ולטהרו, וטענו שכשמת רב גדול ראוי יותר שיתעסק בו תלמידיו, ושלחנו להגאון רבי ישעיה (בעל השל"ה), ופסק, שמאחר שאנשי החברה קדישא והקברנים מבטלים כל עסקיהם בכל ימות השנה לגמול חסד של אמת, יתעסקו גם עם הצדיק, ורק אם ירצו הקברנים מרצונם הטוב לוותר לאיזה אנשים חשובים הרשות בידם. ע"כ. ושור"ר בשו"ת שמש צדקה (בדף מה ע"ג) שהעיר ג"כ מדברי המהרש"ך ח"א (סימן מה), שאין כח בידו אנשים הקמים נגד החברה הקדומה לבטלם ממצותם שהחזיקו בה, ולהחזיק בה הם. וכן רמזו המג"א סימן קנג. וכן בשו"ת נאמן שמואל (סימן צז) האריך להוכיח כן. וע"ע בשו"ת דבר שמואל (סימן מז). עכת"ד. ונע"ע בזה בשו"ת אמרי אש (חיד"ד סימן קטז). ובשו"ת שרידי אש ח"ב סימן טו. ודו"ק. וע"ע בשו"ת מחנה חיים ח"ב (סי' ת). ובדברי המהרש"ם בדעת

76

ט

ר) לפיכך עצתי אמונה אליכם אחים יקרים שלא לגרום ח"ו למחלוקת בבהכ"נ בגלל הדבר הזה. וכבר כתב בשו"ת בנימין זאב (סימן קסד) שאין לגרום מחלוקת עבור שום מצוה, וכמו ששינו (יומא לט.) שהצנועים מושכים את ידיהם. והובא בכנה"ג (בהגב"י ס"ט קנג). וכן בספר אמת ליעקב (במצות ספר תורה אות ג.) ובספר לדוד אמת (סימן ב אות ג.) ועוד. ועליכם לדעת כי אצל הקב"ה לא יגרע זכותכם שהקדמתם עשיית המצוה, ורחמנא לבא בעי. וכן הזכירו חז"ל (בנזיר כג סע"ב), לעולם יקדים אדם לדבר מצוה וכו'. ומכיון שעיקר כוונתכם לשם שמים, להגדיל כבוד התורה, לא יהיה נגרע משכרם מאומה בעוה"ב, ואותו נחת רוח אשר גרמתם במצוה זו עד הנה לעלוי נשמת אחיכם המנוח ז"ל, נשאר בכל תוקפו ועוון. וגם המנוח שנמצא בעולם האמת יודע שכן רצונו של הקב"ה, על פי מה שלימדונו רבותינו הפוסקים ז"ל אשר רוח ה' דיבר בם ומלתו על לשונם. וא"כ בודאי שאין מקום לגרום ריב ומדון בשל כך, כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. והאמת והשלום אהבו.

כבוד רב וכברכת התורה

עובדיה יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

סימן כד

ב"ה. ירושלים. י" סיון "כאיל תערוג" (תש"מ) לפ"ק.

לכבוד ידידנו הגאון המפורסם רב הפעלים לתורה ולתעודה מוהר"ר שניאור דוד וואלט (שליט"א) ז"ל, הרב הראשי ואב"ד בסאן פאולו, ברזיל.

אחרי עתרת החיים והשלום וכל טוב, בדבר אשר ארי נעשה שואל, בקשר לבתי כנסת בכמה שכונות בסאן פאולו, ברזיל, שבמשך הזמן נתרוקנו מתושביהם היהודים ומקהל המתפללים בבהכ"נ, עקב עזיבת היהודים תושבי השכונות ההם מהאיזור, למקומות מרכזיים יותר בעיר. ונשארו בתי הכנסת שוממים, וסגורים על מוטג, האם מותר למכורם על מנת להקים בכסף שיקבלו תמורתם בתי כנסת אחרים במקומות המאוכלסים ביהודים רבים, או על מנת לשלוח הכסף לבניית בתי כנסת בשכונות החדשות בארץ ישראל הזקוקים מאד לבניית בתי כנסת חדשים לתפלה ולשיעורי תורה? וזו תשובתי בסייעתא דשמיא.

א) הן אמת שהלכה רווחת בידינו במגילה (כו.) שבתי הכנסת של כרכים אינם נמכרים כלל, וכן פסק הרמב"ם (בפרק יא מהל' תפלה ה"ז), וז"ל: במה דברים אמורים שמותר למכור בית כנסת בבית הכנסת של כפרים שלא עשאוהו אלא על דעת בני הכפר לבדם, שיהיה להם מקום להתפלל בו, ולכן אם רצו כולם למכור מותר, אבל בהכ"נ של כרכים, הואיל ונעשה על דעת כל העולם, שכל הבא אל המדינה יבוא ויתפלל בו, ונעשה בית כנסת של כל ישראל, אין מוכרים אותו לעולם. וכתב מרן הכסף משנה, ונראה דעת רבינו כדעת הרא"ש שאפילו כידוע שבני הכרך בנו אותו מכספם, ולא סייע להם שום אדם מחוץ לעירם בהוצאת בניינו, אע"פ כן כיון דאתו ליה מעלמא, הקדישוהו בני העיר לדעת כל העולם. ואע"פ שהתוס' והר"ן הזכירו פירוש אחר, פירוש זה נראה לרבינו עיקר. ע"כ. וכן כתב מרן בבית יוסף (סימן קנג). וכן פסק מרן בש"ע (סימן קנג סעיף ז), שבהכ"נ של כרכים אפילו בנו אותו משלהם כיון שבאים שם ממקומות אחרים ומתפללים בו אינו נמכר.

דשכיחי רבים דאתו מעלמא, כגון סוחרים מתקבצים ובאים שם למסחר וכיו"ב, ומתפללים שם, מסתמא כשבנו את בהכ"נ, גם אדעתא דידהו בנאוהו והקדישוהו, ויש עליו דין כרך. והוא הדין אם יש חכם גדול בתורה במקום ההוא שמתקבצים לשם לשמוע תורתו, דין כרך יש לו. וכמבואר כל זה בשו"ת משאת בנימין (סימן לג). ע"ש. והעיר סאן פאולו ידועה כעיר רוכלת עמים היתה כאניות סוחר, וממרחק תביא לחמה, ודין בתי הכנסת שבה כדין בתי הכנסת של כרכים. אולם הנה בשו"ת משפטי שמואל (סימן יד) כתב בנידונו, שמאחר שהשלטונות גזרו ואומר שלא להתפלל יותר בבית הכנסת הישן, והיהודים שבסביבה ההיא עקרו דירתם משם, הרי שידי הגבאים של בהכ"נ מסולקים מכל וכל ממנה, כי דבר רחוק הוא שהשלטונות יחזרו בהם ויתנו רשות ליהודים לחזור ולהתפלל שם, וכדאמרינן (ב"ב ג:) דאי אמר מלכא עקרנא טורא עקר טורא ולא הדר ביה. והרי זה דומה למה שאמרו (ב"ב ג:) לא לסתור איניש בי כנישתא עד דבני ביה כנישתא אחריתי, ולא אפרן אלא דלא חזו ביה תיוהא, אבל חזו ביה תיוהא סתרי ובנו. וכן פסק הרמב"ם (בפרק יא מהל' תפלה הל' יב) וז"ל: "אין סותרים בהכ"נ כדי לבנות אחר במקומו או במקום אחר, שמא יארע להם אונס ולא יבנו. במה דברים אמורים שלא חרבו יסודותיו ולא נטו כתליו ליפול, אבל אם חרבו יסודותיו או שנטו כתליו ליפול, סותרים אותו מיד, ומתחילים לבנות אחר במהרה". ואף כאן יכולים למכור את בהכ"נ הישן כדי לקנות בית כנסת אחר. ואע"ג דהתם מיירי שהיו צריכים לקחת מהאבנים של בהכ"נ הישן לבנותו במקום השני, מ"מ הוא הדין בנ"ד שמהדמים שיקחו תמורת בהכ"נ הישן יבנו או ישכרו בית כנסת אחר, ושפיר דמי. ועוד דהכא עדיף מדין חזו ביה תיוהא, שהרי מקולקל ועומד הוא על פי צו השלטונות שלא להתפלל בו, ואין לך תיוהא גדול מזה. עכת"ד. ואף בנ"ד שהיהודים תושבי השכונות שבקרבת בהכ"נ נטשו את מקומם, לבלתי שוב אליו עוד, ובית הכנסת שוממה סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא, ואין תקוה שיחזרו היהודים לשם, חשיב כדין חזו ביה תיוהא, שמוותר לסתור בהכ"נ אפי' של כרכים כדי לבנות בדמיו בית כנסת אחר שיתפללו בו. וכן מבואר בשו"ת משאת בנימין (סימן לג) דהא דשרי היכא דחזו ביה תיוהא, היינו אפי' בשל כרכים, והובא בשו"ת כנה"ג (סימן קנב בהגה"ט אות ב), וכ"כ המג"א (שם סק"ב), ומשום שבודאי כל העולם מרוצים שבמקום הבנין הישן יבנו להם בית כנסת טוב ויפה מהראשון. ע"ש. וע"ע בשו"ת חבצלת השרון (חאו"ח סימן יג). ע"ש.

ב) **ועינא** דשפיר חזי בשו"ת המבי"ט ח"ג (סימן קמג), שהעלה שבית הכנסת שאין מתפללים בו, אפילו הוא של כרכים רשאים למכרו. והובא להלכה במגן אברהם (סימן קנג ס"ק יב). ע"ש. וכן הסתמך על זה הגאון הנודע ביהודה מה"ח (חאו"ח סימן יט), וכתב, דכל כה"ג שאין להם יכולת להתפלל בבהכ"נ הישן, אע"פ שהוא בהכ"נ של כרכים, שמתאספים שם ביום השוק ממקומות רחוקים, יכולים למכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר. וכמ"ש המבי"ט הנ"ל, והלוקח יכול להשתמש בו כרצונו, והמעות שיקחו תמורת בהכ"נ הישן, יבנו מזה בהכ"נ החדש. ע"ש. גם הגאון מהר"י עייאש בשו"ת בני יהודה (חאו"ח סימן יב) בד"ה ועל, כתב, ובנ"ד שבהכ"נ חריבה, והרי היא עזובה ושכוחה, ואין מתפללים בה, אפילו היא של כרכים, כ"ע מודו שמוכרים אותה. וקונים בדמיה בית כנסת אחר להתפלל בו, ועוד דבנ"ד סיבת חרבן בהכ"נ היא מחמת גזרת המלכות, שאינם רוצים שבית תפלה שלנו

סימן יב

[בטול חזקה בתפלות ע"י טובי העיר]

דשייך ב"י ג"כ טעמא דחשדא, שלא ידונו עליו שיש אצלו אנשים שאינם מהוגנים, וגם יכול לומר שאינו רוצה לטרוח לילך למקום אחר עיי"ש. וכל זה מבואר בפוסקים ראשונים ואחרונים.

אך מ"ש מעכ"ת לדמותו למ"ש המג"א (סי' קנג סקמ"א) במי שהוחזק ביתו לכה"כ, דמ"מ רשאים קצת להתפלל בבית אחר כיון דגם בביתו מתפללין. ה"נ בנ"ד שהניחו לכל מוחזק תפילה אחת, תו אין כאן חשדא, אין הנידון דומה לראיה, דהתם תמיד מתפללים בביתו ג"כ. אבל בנ"ד דמזה התפלה שמסלקים אותו, בזה נוטלין זכותו לגמרי ממנו, ובדאי גם בכה"כ אין רשאים לבטל התפילה, א' כמו שחרי"ת או מנחה ולקבעו בבית אחר, ואף דבכה"כ לטעמא דחשדא י"ל כיון דמתפללים לפרקים בביתו תו ליכא חשדא, מ"מ לא ידח טעמא דמהרי"ק דיכול לומר אין רצוני לילך ולטרוח למרחוק, וזהו שייך גם הכא. הגע עצמך בחזקת גלילה, הכי נאמר דיכולים הקהל לסלקו וליתן לו גלילה אחת בחודש, ה"נ לענין תפילה דומה לגלילה, ויכול לומר אין רצוני לוותר מצוותי, לעמוד לשרת ד' מגרונאי.

ונ"ל דגם בבית הכנסת יכול לטעון מה"ט דאין רצונו לבטל זכותו שיהיה קיבוץ הקהל לקדש השם בביתו אף פעם אחת. ומה"ט תמיהני על המהרי"ק דחתר למצוא טענה שלא לשנות מקום התפלה מחמת חשדא, או שיאמר שאין רצוני לטרוח לילך למקום אחר, ולא נקט טעם מרווח דכבר זכה במצוה זו שיהיה זכות התפלה בביתו דוקא וכההיא דגלילה, וצ"ע.

ובעיקר הדין בזכות מצוה, נראה דלאו מלתא דפסיקא דיש לו חזקה, ע"י הגהת ש"ע יו"ד (סי' רמה סכ"ב) רב היושב בעיר ולומד לרבים

וע"ד שאלתו שישבו בעירו ב' חבורות, אשכנזים, ופולין, דרכם של קהל פולין שבעלי תפילות מאנשיהם היו מוחזקים כל אחד בג' תפילות, כי לא מצאו ביניהם מתי מספר כמספר התפילות, ובוהו הוחזקו שנים הרבה, וכעת נתחברו חבורות הנ"ל, והיו לאחדים בכל ענינים, ובנו להם כה"כ מחדש, ובתוך התנאים שהותנו ביניהם התנו האשכנזים שיהיה גם להם זכות לבחור מתפללים מאנשיהם, וכה עשו טובי העיר. וכעת קם אחד מהמוחזקים אנשי פולין והתעורר להחזיק באיזה תפילות שהורגל עד עתה, וטענתו דלאו כל כמינייהו של הקהל לבטל חזקתו.

הנה מצינו כמה פעמים דמי שהחזיק במצוה זכתה לו, ואינו יכול לסלקו, כמפורש בש"ע (סוף סי' קנג סעי' כב) לענין גלילה. וכן האריך בהריב"ש (סי' רעב) בענין התנהגות רבנות, והביא דברי הירושלמי הוריות דבי' הושיע' ודבי פזי הו עלין ושאלין בשלמא דנשיא כל יומא, והא אילין דבי הושיע' עאלין קדמאי, ונפקי קדמאי, אזלי אינון דבי פזי ואיתחתינן בנשיאה, בעיין מיצל קדמוהי, אתין ושאלין לר' אמי, אמר להון והקימות את המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה להנתן בצפון ינתן בצפון, בדרום ינתן בדרום עיי"ש. מבואר דכל מילי הן במצוה, הן דכבוד, אין לשנות ממי שהחזיק בה. וכיוצא בזה אמרינן גיטין (ספ"ה) דמערכין בבית ישן משום חשדא.

וכתב המהרי"ק בשו"ת (סי' לג) [סי' קיג] דבדאי בלא"ה מה"ט לשנותו ול"צ לטעמא, אע"ג דבא לומר אפילו היכי דאיכא טעם לשנות, אין משנין משום חשדא, ומזה פסק שם במי שהוחזק להתפלל בביתו דאין יכולים לשנותו,

סימן יב

- א. וכ"ה בהגהת רע"א לשו"ע חו"מ סי' קמט סעי' לא. ומקור הדבר בתשובת מהר"ם מרוטנבורג שבשו"ת מיימוניות לספר שופטים סימן ז'.
- ב. מקור הדין במים עמוקים בשו"ת הראנ"ה שם סי' ע. ועי' שו"ת אמרי אש סי' קמו.
- ג. וכ"כ חילוק זה בשו"ת בתי כהונה ח"ב סי' י כדעת המהרי"ק הנ"ל. ועי' שו"ת מחנה חיים ח"ב או"ח סי' ח שחילק באו"א.
- ד. הו"ל להביא כן מדרכי משה חו"מ סי' קמט, ובשו"ע שם סעי' לא. וראה גם בבתי כהונה שם ובשו"ת מהרש"ך ח"א סי' מה. וראה בשו"ת זרע אברהם (יצחק) חו"מ סי' כב כמה שרן בדברי שו"ת משפטי שמואל סי' נג ומבואר שם בדברי רע"א כאן. [תשובה זו נמצאת גם בחי' רע"א או"ח סי' קנג סעי' יז].

מבואר
מכון במאור

יכול חכם אחר לבא וללמוד ג"כ שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הא' וכו' אם הוא גדול וראוי לכך, מקורו ממהרא"י, וז"ל התשובה, ולא דמי להמחזיק במצוה כמה שנים דמשמע מלשון הר"מ שבמורדכי דיש לו חזקה שלא יוכל אחר לדחותו בכולו ממנו, דשאני התם דרגילין לקנות חזקה כה"ג מהציבור ולהנות לצדקה והקדשות ע"ז להניח להם ולירשיהם חזקה, אבל כתר תורה ושררה דידה מונחת כהפקר לכל מי שירצה לזכות בה, עכ"ל. וביאר דבריו בשו"ת הראנ"ח (ח"ב סי' ע) דס"ל למהרא"י דאפילו מתבטל חזקת הא' לגמרי ע"י הב' אינו יכול לעכב, מדהוקשה לו להמרא"י מההיא דמהר"ם בגלילה, ואינו מחלק, דהתם מוציאו מחזקתו לגמרי והכא אין מסלקו לגמרי, אלא ב' משתמשים בכתר א' אע"כ דגם בכה"ג כיון דהא' מתעסק בכל עניני רבנות, ועכשיו ימנע ממנו איזה חלק, והרי מוציא מחזקתו מדברים ההם, ואעפ"כ פסק מהרא"י דאינו יכול לעכב עליו, והיינו דס"ל דאין חזקה בשום מצוה מהמצוות זולת בדבר הרשות בכבוד בעלמא, כההיא דירושלמי הוריות הנ"ל. וההיא דמוהר"ם בגלילה, היינו משום דרגילות לקנות מהציבור, ואם מכירת הציבור נתנוהו שכל אחד מסלק זכותו ע"י ההנאה שמגיע להקדש, עיי"ש. מבואר דעת הראנ"ח בביאור דברי מהרא"י דאין חזקה במצוה זולת ע"י מכירה.

אולם המהרי"ק הנ"ל דס"ל בפשיטות דאין יכולים לשנות התפלה מביתו, הרי דס"ל דהוי חזקה במצוה, דהא ודאי אין לומר דהתם משום חשדא עדיפא טפי, דמנ"ל למהרי"ק לדמות זה לההיא דמערבין בבית ישן, דדלמא טעמא דחשדא לא מהני רק בדבר רשות דיש בזה חזקה, מש"ה מהני טענתו דחשדא. אבל במצוה דליכא חזקה י"ל דלא מספיק טעמא דחשדא, שלא יוכלו לשנות התפילה מביתו, כיון דלא אחזיק בה, א"כ ברור דס"ל למהרי"ק דגם במצוה יש חזקה. וכ"כ להדיא בשו"ת הראנ"ח שם בסופו דמהרי"ק חולק על מהרא"י הנ"ל.

אולם לפ"ז יקשה עלינו סתירה בפסקי הש"ע דבא"ח (סי' קנ) פסק המחבר בפשיטות כמהרי"ק הנ"ל, והרמ"א לא הגיה כלום. וכיו"ד (סי' רמה) פסק כמהרא"י (בתה"ד סי' קכז). והדברים סותרים לדעת הראנ"ח.

לזה נראה לי כוונה אחרת בדברי מהרא"י, והיינו דכל מידי דמצוה שהוא הפקר לכל מי

שירצה ליטול את השם, כגון ללמוד לרבים, ולסדר גיטין, הרשות בידו וכדומה, בזה לא שייך חזקה, אף דהציבור קבלו לזה לרב, היינו שקצבו לו שכירות כדי שישעבר עצמו ויחייב לעשות המוטל עליו, אבל בגוף ההתעסקות הלימוד וכדומה זהו לא התחייבו לנגדו לזכות לו בהם. וע"ז כתב המהרא"י הא דבגלילה הוי חזקה, היינו שדרך הציבור למכרם, הכוונה משום דתיפול הנאה להקדש, הסכימו שלא יהיה רשות לכל אחד לחטוף המצוה, אלא קונים מהקהל, והוי מלתא דציבורא, מש"ה הוי ענין חזקה אף בלא מכרו לו, דהוי כנתנו לו במתנה, שיהא הוא זוכה באלו כיון דצריך להם הסכמת הציבור ולעשות ענינים אלו ברשות הציבור. וא"כ א"ש דברי המהרי"ק דבבה"כ דהוא מלתא דציבורא לקבוע מקום אסיפתם, בזה הוה חזקה ודומה לגלילה.

נמצא בנ"ד בחזקת התפילה, כיון דאין מסור לכל, דהא צריך שיהיה מרוצה לקהל, והציבור מכבדים, הוי מלתא דציבורא, ויש לו חזקה.

והנה אף בסברתינו הנ"ל עדיין אינו מיושב פסקי הרמ"א דביו"ד (סי' רמה) פסק כמהרא"י, ובאותו הגה"ה פסק כהריב"ש, דמי שהוחזק לרב בעיר אפי' החזיק בעצמו באיזה שררה אין להורידו מגדולתו. ולכאורה פסקי דסתרי אהרדי, דבפשטא דברי הריב"ש מתנגדים למהרא"י, וכמ"ש כן בשו"ת הראנ"ח בסי' הנ"ל. ובהכרח לומר דהרמ"א ס"ל דמהרא"י אינו חולק על הריב"ש הנ"ל, דמהרא"י מיירי רק להשתמש ביחד דאינו מבטל לגמרי חזקתו של הא', משא"כ להורידו מגדולתו, וצ"ע.

מ"ש מעכ"ת לצדד דבנ"ד דומה לההיא דחווה"מ (סי' קמט בהגה"ה) דלא הוי חזקה, כיון שלא היה להם ס"ת אחרת, ה"נ בנ"ד דעשו כן מחמת שלא הי' להם מתפללים. אינו דומה, דבס"ת לא נתקיימה החזקה, דלא היה אפשר להם לשנות, כיון שלא היה להם ס"ת אחרת. אבל בנ"ד נתקיימה החזקה במה שלא הוסיפו להמתפללים האחרים גם אחת מהתפילות שלו, שיתפלל האחר ד' תפילות, וכן אם התפלל ביום א', לא היו יכולים לשנות להחליפו ליום ב', א"כ כבר נתקיימה חזקתו.

ודברינו אלו רק להתלמד בנידון דכוותיה, אבל בנ"ד לית ביה ספיקא דלא הוה חזקה, כיון דגבי אשכנו מקפידים לכד גם אנשיהם,

ולגבי דידהו לא הוחזק, ואינם מחוייבים הקהל לקבל אותו לבעל תפילה, וכיון דצריך שיהיה מרוצה לעם א"א לזכותו אלא למי שסיכמו שניהם, כן נראה לענ"ד.

סימן יג

[ברכת נרות חנוכה כשלא בירך קודם הדלקה]

חנוכה מצד רואה², וכי בשביל שהדליק ג"כ פקע ממנו חיוב זה². ואף דבהגהת ש"ע (סי' תרעו) כתב בשם מהרי"ל דיברך כל הברכות קודם שיתחיל להדליק, היינו לכתחילה, אבל דיעבד נראה דמברך נס וזמן [אח"כ]. ואדרכא משם קצת ראייה, מדהוצרך הרמ"א לכתוב זה הדין כאן, דהא פשיטא דהוא בכלל כל הברכות. דמברך עובר לעשייתן. אלא ודאי דלענין נס וזמן לא שייך כ"כ עובר לעשייתן, לזה השמיענו דמ"מ לכתחילה יברכם תחילה. ויש לדחות. ומ"מ הסברא נראה כמ"ש. אך לענין ברכת להדליק, לכאורה כבר גמר מצותה מיד כשהדליק נר אחד, דמה שמוסיף הנרות רק מחמת הידור מצוה ולא שייך לברך עליו, ואין להביא ראייה דשייך לברך על ההידור דאנן מברכין כל ב"ב, אף דמדינא נר איש וביתו

לידידי הרב ר' יצחק איצק אב"ד בק"ק מעזיחאד. ע"ך שאלתו במי שהדליק נר חנוכה בליל ח' ושכח לברך על הדלקתה, ורק קודם שהדליק כולן, נזכר דעדיין לא בירך, אם יש לו לברך או לא. נ"ל דברכת על הנסים ושהחיינו אם אירע כן בליל א' אף דמיד שהדליק הנר גמר מצות הדלקתו, מ"מ מברך אותם, ולא גרע מרואה דמברך נ"ח, דפשיטא אף שלא בירך מיד בתחילת ראייתם, מ"מ מברך בעוד שרואם, ה"נ כן. ואף לשיטת החולקים על הב"ח"א וס"ל במדלקת אשתו עליו בביתו אינו מברך על הראיה, היינו כיון שיוצא בהדלקה, א"כ הדלקה וברכתה כאלו הדליק הוא בביתו משא"כ היכא דהדליק ולא בירך, מה"ת נימא דיגרע כחו במה שהדליק מאלו לא הדליק והיה מחויב בברכת נר

סימן יג

- א. הב"ח סי' תרעו כתב כן עפ"י המרדכי שבת סי' רסו. ואולם בב"י שם כתב, דלהמרדכי שם אינו מברך על הראייה. ועי' שו"ת רמ"א סי' צט שהאר"י בדברי המרדכי. ונראה דכונת רבינו כאן למג"א שם ס"ב שחלק על הב"ח. ובאמת שתי דיעות אלו אם חוזר ומברך, מקורן בחי' הרשב"א והר"ן שבת כג, א. וז"ל הרשב"א: הרואה שתיים מברך, מסתברא כשלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק בלילה. הא לאה"כ א"צ לברך, דלא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה (וכ"ה לדינא בטור וש"ע סי' תרעו סעי' ג). ויש מרבוותא ז"ל דפירשו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך לברך על הראיה ואין להם על מה שסמוכו עכ"ל. ולא ידעתי אמאי הביא רבינו דיעה זו בשם החולקים על הב"ח, ולא הביאם בשמם, הש"ע והמג"א. ובאמת בעין הגליון על ש"ע או"ח סי' תרעו כתב בנוסח אחר: לשיטת האחרונים הסוברים שאם אשתו מדלקת בביתו א"צ לברך וכו'.
- ב. מאי דפשיטא ליה לרע"א דאחר שהדליק אף שהנרות דולקות א"י שוב לחזור ולברך להדליק, רק שאר הברכות, אין הדבר פשוט כלל ועיקר. תחילה יש לומר עפ"י מה שהעלה לדינא האו"ז ח"א סי' כה וס' שפז שבכל המצוות כולן בדיעבד מברך אף לאחר עשייתן. וכן נקט לדינא השאג"א סי' כו ועי' ש"ך יור"ד סי' יט ובנקה"כ שם, ודוק. ואף אי נימא שרוב הראשונים חולקים עליו, הרי כתב הרמב"ם בהל' ברכות פ"א ה"ו שמצוה שיש משך זמן לקיומה, מברך אף לאחר עשייתה, כגון תפילין שמברך עליהם אחר הקשירה כל עוד מניחן. וא"כ י"ל דה"ה נר חנוכה כל עוד שהנרות דולקים יכול לברך. וכ"כ בס' הפרדס (ש"ט פ"ג סעי' ד) בדעת הרמב"ם בנר חנוכה וז"ל: הרי שהדליק נר חנוכה כל זמן שהנרות דולקות חוזר ומברך ... או שכבו הנרות של חנוכה ... הויא לה מעוות שא"י לתקון. וכן פשיטא ליה להמג"א סי' רסג סקי"א לענין נר שבת שאם שכחה לברך, יכולה לברך כל זמן שהנר דולק. ואולם הפרמ"ג סי' תרעו במשב"ז ס"ב ס"ל שלא יברך כבכל המצוות שאין להם משך זמן. וכן נקט באשל אברהם סי' רסג דנר חנוכה לא דמי לענין זה לתפילין ולא הוי מצוה שיש לה משך זמן. אולם בס' הפרדס (אשר מורו היה מתלמידי הרשב"א) מביאר דדמי לתפילין וז"ל: הרי שהדליק נר חנוכה כל זמן שהנרות דולקות חוזר ומברך. וראה להלן ד"ה ומ"מ שריכנו כיוון לזה. ועי' חי' רע"א או"ח סי' תרעו בשם הפרמ"ג בא"א הל' שבת סי' רסג סקי"א.
- ג. בעין הגליון שם נוסף: ואף דכפשוטו נראה דשהחיינו על הפרי דאף לדעת הרמ"א סי' רכ"ה דאם לא בירך בראיה ראשונה מברך בראיה שניה ואעפ"כ נראה דאם אכל ולא בירך אינו מברך עוד על ראייתה, היינו דחתם כבר עשה השמחה של התחדשות הפרי, ולא מקרי עוד אצלו ענין חדש. אבל הכא ל"ש כן, ועכ"פ ברכת הנס מברך ולא גרע מרואה בעלמא.
- ד. בעין הגליון שם בנוסח אחר: א"ו דלענין נס וזמן ל"ש כ"כ עובר לעשייתן, לזה השמיענו דמ"מ לכתחילה יברכו מקודם.

מהר"ם. שיק הוסיף לבאר, שמחילה מועילה בחזקת מצוות אע"פ שמדובר בדבר שלא בא לעולם (שלגביו לא מועילה מחילה, כנפסק בשו"ע חו"מ סי' רט), כיון שמדובר בקהל, וידברי קהל ככתובין וכמסורין דמיי" (כדברי בית-יוסף יו"ד סי' רסד בשם הר"מ לגבי המבטיח לאחד שימול את בנו).

ג. האם חזקת מצוות מועילה אף בלא טענה?

1. המצריכים טענה 74

בעל תרומת-הדשן (פסקים סי' קכח) כתב בדעת המרדכי (בי"ב רמז תקלג) שחזקת מצוות תופסת רק במקום שרגילים לקנות חזקה כזו מן הציבור, שאז כל אחד מהציבור מסלק את זכותו בשל ההנאה שמתהנה ההקדש. אבל אם אין רגילים בכך, רשאי כל אחד לזכות במצוה שמחזיק בה אחר.³ וכן כתב בעל שו"ת דבר-שמואל (סי' מז), שאפילו החזיק שנים רבות להוציא את הרבים ידי חובתם (כגון בתקיעת שופר בראש השנה), ואף אם מינוחו לכך מדעת הקהל וכבר התמיד במישרה זו, מכל מקום רשאי הציבור להורידו מחזקתו (ובתנאי שלא יגרום הדבר לחשוד בו), לפי שמתחילה שיירו הקהל רשות לעצמם למנות בכל זמן שירצו את מי שיהיה יותר בקי, או שישתתפו רבים בעשיית המצוה. אלא שסייג זאת בתנאי שהמחזיק לא בא בטענת מכירה או מתנה.

אבל המהרי"ק (שורש קיג) כתב שזקוקים לטעם החשד בנוסף לטענת המחזיק, דווקא בדין המובא בגמרא "מערבין בבית ישן", כיון שהמערער אף הוא בא בטענה, ולכן מניחים שם את המחזיק מטעם דרכי שלום. שאם היה מדובר בסוגיה זו בחזקה ללא טענה, פשיטא שמניחים שם את העירוב כיון שכבר הורגלו, ולא היה צריך לתלותו במשום דרכי שלום, דכיון דאין טענה לזה יותר מלזה פשיטא דהיכא דקאי ליקום.

בשו"ת בנימין-זאב (סי' קפב, הובא בדרכי-משה חו"מ קמט, ה וע"י עוד סמ"ע שם ס"ק נ וביאור הגר"א ס"ק סו) כתב לגבי מי שהוחזק שיקראו הציבור בספר תורה שלו, ואחר כך השיגה יד הציבור וקנו להם ספר תורה - שאין חזקתו חזקה כיון שאין עמה טענה. יתר על כן: לדבריו, גם אם הקנו לו חזקה זו בקנין, אינו כלום, כיון שזק גדול הוא לצבור שיש להם ספר תורה ואינם יוצאים בו ידי חובתם, ויכולים הם לטעון: סבורים היינו לקבל, ועכשיו אין אנו יכולים לקבל. אמנם טעמו של בעל שו"ת בנימין זאב הוא דהוי חזקה בלא טענה, ואילו הרמ"א שהביאו (עי' שו"ע חו"מ קמט, לא) כתב שהטעם הוא שלא היה לציבור למחות, ונפקא מינה אם היה להם ס"ת אחר. וכ"כ בכנסת-הגדולה (סי' קמט בסוף הגבי"י), שלבעל שו"ת בנימין זאב בכל אופן לא הוי חזקה, ולהרמ"א בכהאי גוונא הוי חזקה.

2. שאינם מצריכים טענה

לעומתם כתבו הרדב"ז [שו"ת ח"ד סי' אלף פה (יא)], הרמ"א (דרכי-משה חו"מ סי' קמט ושו"ע קמט, לא), מהרש"ך (שו"ת ח"א סי' מה), בתי-כהונה (ח"ב סי' י) וכפ-החיים (או"ח קנג, קלו בשם הראנ"ח), שחזקת מצוות טעמה משום דרכי שלום והחשד

הטעם למחילה, אבל עיקר הטעם הוא המחילה עצמה. וראה עוד על חזקת מצוות בשו"ת יביע-אומר ח"ז או"ח כג, א.

3. בחזקות אחרות צריכים טענה, ושתיקת הבעלים אין בה כלום. בהרחקת נזיקין נחלקו הפוסקים אם צריכים טענה (טור ושו"ע חו"מ קנד, יב וקנה, לה). בשמש-צדקה (חו"מ סי' לו) תלה בן המחבר את השאלה אם זקוקים לטענה בחזקת מצוות במחלוקת זו, והכריע שמשפך אי אפשר לסלק את המחזיק, אלא שגם הוא אינו יכול למנוע את האחרים מספך.

מחזיקין - כח - געטא
גריג אורן נציג

שיחשדוהו (כמובא לעיל בפרק ב) או משום כבוד, ובטעמים אלו אין נפקא מינה אם קנה את החזקה או קיבלה במתנה או שהחזיק בה מעצמו שנים רבות - בין כך ובין כך עלול המחזיק להפסיד אם יטלו ממנו את החזקה, ולכן לא רשאים להוציאה ממנו.

וכן כתבו התומים (קמט, יט) ונתיות-המשפט (חידושים קמט, מט) שדי בכך שהחזיק אדם במצוה בקביעות ולא באקראי, והקהל לא מוחה. וכן כתב בשו"ת שמש-צדקה חו"מ סי' לו בדעת הרמ"א.

לכאורה הדעת נותנת שאם חזקת מצוות תופסת אף שאין עמה טענה, הרי שגם אם ירצה אחר לקנות את הזכות בדמים, אין מפקיעים אדם מחזקתו. ואכן כך פסק הרדב"ז (שו"ת ח"ד סי' אלף פה) לגבי אשה שהחזיקה להעלות נר של בית הכנסת בימים ידועים. ראייתו היא מסוגיית מערבים בבית ישן במס' גיטין, שלדעתו מישוהו אחר מבני החצר רוצה לתת מעות כדי שיניחו את העירוב בביתו.

אבל בספר חסידים סי' תשסב-תשסג (הוצ' מקיצי נרדמים סי' תתתשצב-ג) כתב, שמי שהחזיק לקנות גלילה בסך מסויים אין לו חזקה לגבי מי שרוצה לתת יותר. על כך סמכו בשו"ת נאמן-שמואל סי' צו, בשו"ת הר"י הלוי סי' כא ובפתחי-תשובה חו"מ קמט, ג בשם שער-המשפט ס"ק ו, שהוא הדין כשהחזיק בתחילה בחנם, ויש תועלת להקדש בכך שאחר יקנה את החזקה בכסף, אין חזקתו מועילה לו כלום.

אבל בערוך-השולחן (חו"מ סי' קמט) כתב שהמוסיפים לצדקה אינם יכולים להפקיע את המצוה מידי המחזיק בה, ומש"כ בס' חסידים אינו מדינא, אלא ממידת חסידות, כשם שבכל עניין חזקת המצוות ראוי לעשות לפני משורת הדין, וואל יתקוטט אדם בדבר חזקת מצוה, וגדול השלום."

בשו"ת שאילת-יעבץ (ח"ב סי' סח) כתב שדברי בעל ספר חסידים הם רק כשהחזיק במצוה תמורת ממון, שבוה כל המרבה במחיר - זכה; אבל אם החזיק במצוה בחנם, יש לו חזקה ואי אפשר להוציא ממנו אף שבא אחר לתת דמים.

דבריו נתבארו בשו"ת שרידי-אש (ח"א סי' כא אות ג), שהמחזיק בחינם בוודאי הקנה לו הציבור את חזקתו, משא"כ כשקנה בכסף, שאינו מוכח שהציבור הקנה לו, שאפשר שהניחו לו בשביל שלא נמצא אחר שנתן יותר. אעפ"כ הכריע בשרידי-אש (שם אות א) כרדב"ז, דמדוע יגרע כח המחזיק בחינם, והרי הקהל נתנו לו במתנה, וכי גרע מתנה ממכירה!?

וכן משמע ממש"כ ר' עקיבא איגר (שו"ת מהדו"ת סי' יב) בדעת תרומת-הדשן, שחילק בין מצוות שדרך הציבור למוכרן לבין מצוות שהן הפקר, וכפי שיובא להלן. משמע שבמצוות שבחינם מועילה החזקה, בעוד שבמצוות שדרך לקנותן בכסף הקובע הוא ההנאה שיכולה להיות לקהל מתפיסת החזקה במצוה זו.

ביאור-הלכה (סי' קנג ד"ה שהוא רגיל) הביא את מחלוקת הפוסקים אם חזקה מועילה כלפי מי שרוצה להוסיף דמים, וסיים דצריך עיון למעשה.

ד. המצוות שיש בהן חזקה

בגינת-ורדים (יו"ד ג,ז) כתב שחזקת מצוות היא משום המעלה והחשיבות שיש למקיים המצוה והכבוד שנוהגים בו. כיון שכך הרי זה כשררה, שיש בה חזקה. לפי זה אין חילוק במצוות, שכל המקיים מצוה נותנים לו את הכבוד הראוי.

אולם בשו"ת שירצה ליטול מצוות שדרך ו ואף אם לא פ בששו"ע או"ח בשו"ע יו"ד (ה)

בנידונו לא באים לצרף או

ר' עקיבא (המצוה מן המ (מערכת חזקה דאין סברה לו שפיר דמי, דמו

אבל אם כן שרשאי חכם ו את פרנסתו, ו שהחזיק לרב ב

בשרידי-אש העיר, אלא קב את מצוות לימ הריב"ש עוסקו

וכך משמע רמה, יא), שכת שמלמד את הו הנהיג את בני כפועל, כבר זכו פרנסתו בזה, וו

לכאורה, בו שזכה בכולו, ו להוסיף ולדון ו מתבטלת לגמר בתשובת מו בשעה שלא הי ואין להוציאה שהתנדבו עצינו

4. אף הציבור ו התעסקות הלי